

COTOR CONSTITUTIEACOR 2016

I KONSTITUCIJA E REPUBLIKAQE MOLDOVA

ÎI DECLARAȚIA DI INDEPENDENȚA
LA REPUBLICACU MOLDOVA

COTOR CONSTITUTIEACOR

2016

I KONSTITUCIJA E REPUBLIKAQE MOLDOVA

■ ÎI DECLARAȚIA DI INDEPENDENȚA
LA REPUBLICACU MOLDOVA

O KRIS CONSTITUTIONALO

Responsabilo anda-i editia:
O Kris Constitutionalno la Republicaŭi Moldova.

Kadaja kotor sa-s rinchibardi tar-o jutipe dino cotar o Programo Natienje Chetane andar-o Javamipen (PNCJ/UNDP) anda-i Moldova, sy kerdy andaro Proekto le Unieakor Europako „Suporto le Curteako Constituŭiako la Republicaŭi Moldova”.

O manus khai dicea o tehsto anda cib Romany Declaraŭia di Independenŭa la Republicacu Moldova va sy Marin Alla - katara organizaŭia TARNA ROM.

Paruvdea o tehsto e Declaraŭia di independenŭa la Republicacu Moldova o ray Valeriu Caldararu.

Responsabilo and-o rinchibarimos le Constituciaqe la Republicaŭi Moldova andi chib Romani: “O Nacionalo Centro le Romanqe”.

I Constitucia la Republicaŭi Moldova: sas rinchibardi andi chib Romani tar-o Anatolie Radita, sar profesoro pal chiba thaj o Nicolae Radita, experto juridico.

PNCJ anda-i Moldova ni ingharel responsabiliteto pala o rinchibarimos kerdo pi Romani chib.

ÎI DECLARAȚIA DI
INDEPENDENȚA LA
REPUBLICACU MÔLDOVA

**ÎI DECLARAȚIA
DI INDEPENDENȚA
LA REPUBLICACU MOLDOVA**

ADOPTISARDI LA 27 AUGUSTU 1991

O PARLAMENTUL LA REPUBLICACU MOLDOVA, cărdu pala so alusardeapi liberu hai democraticu ,

PALA SAR dianglal o poporu amaru hai îi statalitatea lesk ne întrerupimi ando spațiu istoricu hai etnicu andi devenirea lescu naționalu;

CONSIDERÎLPI li acti di dezmembrarea pau teritoriu naționalu di la 1775 ji ando bărș 1812 cai aen andi contradicția li ciacimasa istoricu hai neamoschi hai o statutu juridicu la țaracu moldoviisca, actea infirmimi andal saor li timpurea istoricea hai andai liberu voința pendi li manușăndar andai Basarabia hai Bucovina;

But timpu Garaelaspi o traiu li moldoviengu andi Transnitria - partea componentu li teritrescu istoricu hai etnicu amare poporoschi;

LEAPI ACTU po faptul că li Parlamenturea mai butor statea cai declarunas k considerin

o hacherimos cărdu la 23 august 1939 mașcar o guvern U.R.S.S hai o guvern la Germanii-acu, cai mangălas îi lichidarea consecințelor politico-juridicea sa gadala alaua deapi duma i po chidimos internaționalu „*O Pactul Molotov-Ribbentrop andal consecința la Basarabia-k*”cai sas declaromi la Chișinău hai adoptimi la 28 iunie 1991;

BI TI DELPI duma li manușanța andai Basarabia,o nordu Bucovinacu,hai o dicărimos Herța cai sas ocupimi forțomi la 28 iunie 1940 pala sar hai îi R.A.S.S.Moldoviisca (transnistria), cai sas cărdi la 12 octombrie 1924, o sovetu supremu li U.R.S.S. nucleau opral hai chiar pe pisk prerogativea leng constituționala, hai adoptisardeau la 2 august 1940 o ciacimos U.R.S.S. *cai delaspi duma ti formilpi R.S.S.Moldoviisca unionalu*, hai pisco prezidio cărdini pi 4 noiembrie 1940 o decretu *cai delaspi duma cai ti stabilin li graniț mașcar li R.S.S. UCRAINISKA hai R.S.S MOLDOVIISCA*,Saor gadala documenturea cărdinipi bi ti pușenpi li manușandar hai nasli nici îk temeiu juridicu cai ti dispersun gadala teritorii cai ti leli îi U.R.S.S.

REAMINTIS că andel ultimii băřș îi mișcarea democratico po eliberaimos naționalu andai Republica Moldova reafirmul li aspirții andai libertatea, independența hai unitatea naționalu cai sîle exprimomi andal documentea cai cărdinipi pel chidimata bari li manușangu ando foru o baru la Chișinău pi 27 augustu 1989, 16 decembrie 1990, hai 27 augustu 1991, andal legi hai li hotărîri li parlamentoscu la Republicacu la Moldovacu cana decretusardeapi îi șib gajicani sar șib statoschi hai reîntroducisar-deapi o alfabetu latinu, ado 31 augustu 1989, o drapelu li statoscu, ando 27 aprilie 1990, îi stema li statoschi, ando 3 noiembrie 1990, schimbusardeapi o pușlimos oficialu li statoscu, ando 23 mai 1991;

PORNINDOI catar îi declarația suveranității la Republicacu Moldova cai sas adoptimi catar o parlametu pi 23 iunie 1990 cana li manuș andai Republica Moldova sasli o ceacimos suveranu hai ni camlini ti participin pi 17 martie 1991 po referendumum cai mangălaspi ti menținulpi îi U.R.S.S.;

DICĂRDEAPI ÎI SAMA li procesurendar ireversibilea cai jeans andi Europa hai andii sea îi

lumea di democratizarea, hai afirmarea li ceacimatanga li manușasc, hai o nacaimos caring îi economia foroschi;

REAFIRMOMINDOI o ceacimos li manușangu pi autodeterminarea, pala sar penel îi cartă O.N.U, pala o hachiarimos catar o Helsinki hai o ceacimos internaționalu;

APRECIINDOI, saor gadala considerentea aileau o momentu ti cărălpî ceacimos andic concordanța la istoriasa amarăscu poporu hai pala sar penelpi ando ceacimos internaționalu,

PROCLAMILPI

solemnu, andi virtutea hai o ceacimos li manușangu, ando anau li manușangu andai Republica Moldova hai angla sea îi puu:

ÎI REPUBLICA MOLDOVA SÎLE ÎC STATU SUVERANU, INDEPENDENTU HAI DEMOCRATICU, LIBERU TI ALOLPISC O PREZENTU HAI O VIITORU, BI TI AMESTICULPI CONEVA AVREAL, ANDI CONFORMITATEA LI IDEALURENȚA HAI O PACHEIMOS LI MANUȘĂNGU ISTORICU HAI ETNICU ANDI DEVENIREA LENGU NAȚIONALU.

Andi calitatea lescu sar **STATU SUVERANU** hai **INDEPENDENTU**, ÎI **REPUBLICA MOLDOVA**:

MANGĂL saor li statureng hai li guvernureng la lumeac ti recunoștin îi independența lac, pala sar sîle proclamimi liberu catar o parlamentu la republicacu, hai penel piski dorința ti stabilil relația politico, economico, culturalu hai aver domenia cai sî o interesu comunu li țărența europenea, saor li staturența la lumeac, sam gata ti căras relații lași dipomatica pala sar penel o ceacimos internaționalu hai li practica lași cai sîle;

ADRESULPI caring îi Oganizației Națiunilor Unite îi cererea cai ti ael primomi andi organizația mondialu hai andi lac agenții specializati sar membru cu saor li ciacimata;

DECLARUL kî sîle gata ti aderul caring o actu finalu catar o Helsinki hai cai karta catar o Parisu andac Europa nei, solicitul sa îk data ti ael primomi li ceacimanța sa ec cai sîle îi conferința andai securitate hai cooperarea andi Europa hai pisk mecanismurea;

MANGĂL Catar o Guvernu Uniunii Republicilor Sovietico Socialista ti începutul li negoci-

erea li guvernosa la Republicacu la Moldovacu
cai ti na mai ocupil ilegalu îi puu la Moldovacu
hai ti vazden pischi armata amendar;

HOTĂRÎLPI cai pi sea o teritoriu la Moldovacu
ti apliculpi numa îi constituția lac hai li legi ca
sîle cãrdi legalu pestar;

GARANTILPI li ceacimatangu socialea, econo-
micea, culturalea hai li libertățirengu politica
saor li cetățenieng la Republicacu Moldova,
inclusivu hai li manușangu cai sîle andal gru-
purea naționalea, etnicea, lingvisticea sau reli-
giosu, pala sar penel o actu finalu catar o He-
lsinki hai coer documenturea cai sas adoptimi
ulterioru catar îi karta ando Parisu andac Eu-
ropa neii.

Gadea ti ajutilmi o del!

Chișinău, O Parlamentul La Republicacu Mol-
dova, 27 august 1991.

I KONSTITUCIJA E REPUBLIKAQE MOLDOVA

I KONSTITUCIJA E REPUBLIKAQE MOLDOVA

ADOPTISARDI LA 29 IULIE 1994

AAMEN, le reprezentatura sea zorasa la selaqi e Republica Moldova, deputatora and-oParlamento,

TELARINDOJ tar le aspiraciendar selibersengi la selaqi te trail andik them suverano vakardine kotar e proklamacija e biumblavimosqe e Repulbica Moldova,

LIINDOR AND-O DIKHIPEN o thavdimos pod ur le themesqi e selaaqi moldovani and-o konteksto itorikano thaj etnikano kana te ovel sar selikanipen,

AZUKARONDOJ AND-O AVUTNIPEN o cajlipen le bahtangoreng e themutnenge avere etnikani origina save khetates, le moldovienca konstituilo selikanipen e Republikaqe Moldova,

PATISARINDOJ O THEM MANUSHIKANO caco vorta, o civilo sandipen, i demokracia, o

dignitteto le manushesqo, lengere bazikane manushikane hakaja thaj slobodije, o vesto zamavipen e manushesqo personaliteto, o ceacimos thaj o politikano pluralism-opralutne molimata,

IKERINDOJ ANI GODIJ o godorvalipen thaj amare obligacije karing e generacije sevtutne, akahutne thaj avutne,

PALEMAFIRMISARINDOJ o amaro pakavali-mos karing le molimata generalno-manushikane, o kamipen te traisaras ani pacea thaj la-chohataripen savore selikanipencar la lumiaqe e sundalesqe koda sar phenen e principije thaj e norme savorendar prin geande andar-o internacionalno xakaj cacipen, adoptisaras i Konstitucia la Republikaqi Moldova deklaraindoj-la sar **O FUNDAMENTALNO KANUNO LEGIA OPRALUTNO E DOSTIPANSQO THAI E THEMESQO.**

O 1-to Kotor

GENERALNO PRINCIPAJA

Artiklo 1

O them-Republika Moldova

(1) I Republika Moldova isi jekh them suverano, thaj independonto, unisardo thaj khidino.

(2) I Forma guvernamentosqe isi I Republika.

(3) I Republika Moldova isi jekh them manushikano vorto, demokratikano and-o savo o digniteto le manushesqo, e hakaja (chachimata) thaj lesqire slobodije, o vesto zavamipen e manushesqo personaliteto, o ceacimos thaj politikano pluralism isi opralutne molimata thaj isi garantisarde.

Artiklo 2

O suveraniteto thaj i zor le themesqe

(1) O Selikano suverinimos isi-la la naciq e Republika Moldova savo si kherdino and-o vorto modo kotar pesqe rajimatendar organia reprezentativi, and-il kodola forme vakerdine ani Konstitucia.

(2) Nici jekh particularno zeno, ni jekg kotor andar-I sel, ni jekh social grupo, ni jekh Politikani Partija vi aver social organizacia n-astisar-

el te kerel te egzercitil I zor le themesqi and-o pesqe anav.I uzurpacija e zoraqe le themesqo Konstituil savi mej bari krime mamuj I sel.

Artiklo 3

O teritorio

(1) O Teritorio la Republikaqe Moldova si inalienabilo

(2) E Frontier le themesqe si konsvuntome organikani legiatar dinindoq pativ e principurenge thaj e normenge savorendar prinjarde e internationalosqo ceacipe.

Artiklo 4

Manushesqe hakaja e slobodije

(1) E Dispozicije Konstitucionalone dikhindoq e manushikane hakaja thaj slobodije isi interime thaj aplikime, save si vakerdine ani Unoversolno Deklaracia vash Manushikane Hakaja, and-il paktura thaj kolaver tratature and-il save le kotor I Republika Moldova

(2) Kana erzistuih cikonkordancije mashkar le paktura thaj le tratature dikhindoq le fundamentalone manushikane hakaja and-e save I Republika Moldova isi rig thaj laqi andrutne

zakonurea, le mashkarthemutni reglemantacije si-len baro prioriteto

Artiklo 5

I demokracia thaj o politikano pluralismo

(1) I Democracia ani Republika Moldova egzercitilpe and-il kondicije e politikanosqo pluralismo savo si inkompatiblo la diktaturasa thaj le totalitarismosa.

(2) Ni jech ideologia ci ashti-l te avel institui-me sar oficialno ideologia e themesqi

Artiklo 6

I Separecija thaj I kolaboracija e zoreange

Ani Republika Moldova I Legislativa, I egzekutiva thaj I krisarni zor si saparime thaj kolaborinen ani egzercitacia e prerogativenge so sile len kadea sar si phendine and-I e konstitucija le themesqi.

Artiklo 7

I Konstitucia, Opralutno kanono

I Konstitucia la Republikaqe Moldova si i opralutni thami. Nijech kris thaj ni aver akto

juridikano savo avel mamuj e predikhimata e konstituciaqe naj-les zor juridikani.

Artiklo 8

O kherdipen pativ e manushkarthmemutnosqe ceaceo thaj internacionalone trataturenge.

(1) I Republika Moldova Obligilpe te del pativ la kartaqe le Unisarde Themenqi thaj le trataturenge kaj si kotor, te baziruilpesqe relacia avere themenca pi-l principije thaj norme savorendar prinjarde de e internacionalo ciacipe.

(2) O Giripen pi-i zor e internacionalo tratatosqe savo anderarel ande lesti dispozicije kontrali Konstitucija kam trebuil te avel sevutni jekh bari revizia kadalaqe.

Artiklo 9

Fundamentalno principije dichindoj o privatnipe

(1) O Privatnipe si publika thaj privatno voj Konstituil pes andar e intelektualune thaj materialno lachimata.

(2) O Privatnipe n-astil te avel labardo and-o ziande hakijengo, slobodijengo thaj dignitetosqo manushikano.

(3) O Pazari, e slobodo ekonomikani iniciativa, I total konkurencia si bazikane factorura la ekonomikake.

Artiklo 10

O jekhipe la selaqi thaj o hakaji vash o identiteto

(1) O Them si les sar fundamento o jekhupe e selaqi la Republikaqi Moldova, I Republika Moldova si I Patria o savorrutno biandipnasqo them thaj vash pesqe themutnoreng.

(2) O Them prindjanel thaj garantil o hakaj vash savorre themutnoreng k-o rakhipen, k-o buhlaripen, thaj k-o vokaripen olengere identiteto etnikano, kulturalo, lingvistikano thaj devlikano.

Artiklo 11

I Republika Moldova si them neutro

(1) I Republiko Moldova proklamirinel o pesqo savahtutno neutraliteto.

(2) I Republiko Moldova ni del volja I dizlokacija e trupenge helavde militare avere themenge pi laqi teritoria.

Artiklo 12

Le simbolura e themesqe

(1) I Republika Moldova si-la bajrako, stema thaj imno.

(2) O bajrako e themesqe Republika Moldova si trine farbenca. E farbenca si rendisarde vertical ani avutni ordina, astarindoj la lanchatar: bodlo, galbeno, lolo. Maskaral, p-o pasavro galbeno, si stampinime I stema e themesqi la Republikaqe Moldova.

(3) I stema e themesqi la Republika Moldova Rezentil jech skuto chindo p-i horizontal kaj opre si kromatika loli, tele-kromatika bodli, kate si jekh sero bouresqo, maskar li singa jech cehren 8-ne razenca. O sera bouresqo si flankime; ani i daschiri: jech trandaj pange patrinicenca, pole ani zervi rig-jech paschonut irime. Savorre elementura rezentime p-o skuto si andar-o summal. O skuto si thodino p-o kolin e naturalosqo thes akvila phirandoj and-o hoing jech somnakutno trusul akvila trusaldi thaj inkarindoj ani ghiri I cacu jech ranik zeleni olivaqi thaj ani kodoja zervi jech somnakutno sceptro.

(4) O Imno e themesqo la Republikaqo Moldova si stabilime katar I organikani legatar.

(5) O bajrako, I stema thaj o imno si e simbolura e themesqe la Republikaqe Moldova thaj si brakhime kanunestar.

Artiklo 13

I chib e themesqi, o funkcionaripe e kolaverenge chibenge

(1) I Chib e themesqi la Republikaqi Moldova si I chib Moldovenisko savi funkcionisarel pe baza la grabiaqi latikani.

(2) O them prindjanel thaj protekcionisarel o hakaj vash I konservacia, o zavamipe thaj o funkcionaripe la chibaqi rusikani thaj avere chibenge save denpe duma p-o teritoro e themesqo.

(3) O them lokharal o studipen le chibenge save silen internacionalno circulacija.

(4) O funkcionaripnasqo chand e chibengo p-o teritoro la Republikaqo Moldova si beslar-do kotar I organikane kris, kanuno, zakono.

Artiklo 14

O serutno foro

O Serutno foros la Republikaqo Moldova si o foro Khishinau.

O II-to Kotor

E HAKAJA, E SLOBODIJE
THAJ FUNDAMENTALNO
OBLIGACIJA

KAPITULO 1-TO
GENERALNO DISPOZICIJE

Artiklo 15

O Universalipen

E Themutnura e themesqe Republika Moldova losaniolpe le hekajender thaj slobojindendar karbinarde tar I Konstitucie thaj aver zakonurija thaj silen e obligacije save si hramome ande lende.

Artiklo 16

O Jekhipe

(1) O Respekto thaj o arakhibe e zenesqo konstituil jech duti primordiolo e themesqi.

(2) Savorre e themutnura e Republikaqe Moldova si barraber anglal o kanuni thaj e publikone rajimata, bi ulavipen, sar so si i"rasa, chib, religia, etniciteto, nacionaliteto, sekso, opinija, politikani apartenenca, I mandin vaj socialno originator.

Artiklo 17

O Themutnipen e Republikaqo Moldova

(1) O Themutnipen e Republikaqe Moldova dnkalavelpe, iahkhelpe vaj hasarelpe an-in kondicije thaj predikhle tar I organikani legia.

(2) Konik nu d-astil te avel privime and-o orbitraro chand e themutnipestar lesqo thaj ni hakajestar te parovel pesqo themutnipen.

[Art.17 an-i redakcije Legia nr.1469-XV tar 21.11.02, MO 169/12.12.02, art.1290]

Artiklo 18

**Protekcijatar li themutnura
and-ai Republikaqi Moldova**

(1) E Themutnura e Republikaqo Moldova beneficiju protekcijatar e themesqi sar and-o them, kadee thaj and-o avrutnipen.

(2) E Themutnura e Republikaqe Moldova n-ashtin te aven ekstredime vaj ekspulzime andar-o them.

[Art.18 an-i redakcija Legia nr.1469-XV tar 21.11.02, MO 169/12.12.02, art.1290]

Artiklo 19

O Juridijano status e themutnerengo avrutne thaj apatridengo

(1) E Themutne avrutne thaj e apatrizurea silen sajekh hakaja thaj duti kadea sar e themutne la Republikaqe Moldova le ekscipienca kaj si karfinirime tar o zakono.

(2) E Avrutne themutne thaj e apatrizurea d-ashtin te aven ekstredime bichalde andar-o them numaj an-I baza jekha mashkar themutni konvencija, and-e maskarpesqe kondiccije vaj pe baza la deciziaqi e krisaqi instance.

(3) O Hakaj p-o azilo delpe vaj lelpe polpali ani e kondiccije e zakonosqo, dinindoj respektu e tratengo internacionalone kaj si kotor I Republikaqe Moldova.

[Art.19 an-i Redakcija Legia nr.1469-XV tar 21.11.02, MO 169/12.12.02, art.1290]

Artiklo 20

O Vesto aksesu k-o thamipen

(1) Varesavo manush si les ceacimos k-i efektivno satisfakcija anda-i rig le kompetentno instancijendar krisarne mamuj e akturea save

phuvaren lesqo legitimo interesurea, slobodije thaj hakaja.

(2) Nijech kanuno n-astil te thol bariere ang-la o aksesu k-o thamipen.

Artiklo 21

I Prezumcija e na-dosaloripnaesqo

Varesavo zeno akuzirime ke kerda jekh delok-to si prezurime sar bidosalo dzi kana o dosal-aripen lesqo avelo sikavdo and-ik thamikano chand, an o kurso e procesosqo publikano juridikano, and-o savo kurso sas les asigurime savore le trebutne garancije vash lesqo brakh-ipen.

Artiklo 22

Naretroaktiviteto e Krisaqe

Khonik ni kam avel punime vash akcije vaj omisije save, and-o momento kheripnasqo, ni konstituines jekh akto kriminalo. Kam avel dovedime and-o legalno chand and-ik publiikano juridikano proceso and-o lesqo kadro sas asigurime pesqe sa trebutne garancije vas lesqo brachipen.

Artiklo 23

**Savore manushesqe te jeanen pesqe hakaja thai
duti.**

(1) Sako jekh manus siles o ceacimos te prindjeanelpesqe o juridikano personaliteto.

(2) O Them asigurinlisk o hakaj sakone manushesqo te jeanelpesqe e hakaja thai duti and-I kadaja res o them publikil thai keren aksesibilo sea e kanunija thai aver normativone aktura.

O II-TO KAPITOLO
E HAKAJA THAJ E
FUNDAMENTALNO SLOBODIJE

Artiklo 24

**O Hakaj pe dzivdipe thai fizikano
thai mentalno integriteto**

(1) O Them garantirinel sakone manushesqe o hakaj pe dzivdipe y fizikano thai mentalno integriteto.

(2) Khonik nastil te avel subjekto pe tortura vaj pen a-manushikano vaj degradirimasqo tretmano.

(3) O Meripen si abolime.Khonik na-stil te avel krisardo meribasar vaj te avel exekutirino.

[Art.24 al.(3) pharudino cotar Legia nr.185-XVI tar 29.06.06, MO106-111/14.07.06, art.502]

[Art.24 al.(3) ani redakcia Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699]

Artiklo 25

**I Slobodija individualno thai
o sekuriteto e personaqo**

(1) I Slobodija individualno thai o sekuriteto e jenesqe nastin te aven phuvarde.

(2) I Perchezicija, o linkaripen, o pandimos dastin te keren pe, dzaindoj poli e produre fundirime opral o kanuni.

(3) O Phadipen nastil de nakhel pradal 72 oregno.

[Art.25 al.(3) ani redakcia Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699]

(4) O Phadipen kerelpe pi baza jekhesqe mandato, dino kotar o krisarno vas buteder 30 ges. Opral o thamikamipen e mandatosqo astil de kerelpe jekc rekursu dzaindoj pal e condicie e legiaqe, ani opralutni krisarni instance. O Termeno e phandipnasqo ashe te avel maj zanzardo numaj le krisarnestar vaj la instanciatar krisarni, kadja sar phenel o kanuni, o maksimum dzi 12 chon.

[Art.25 al.(4) ani redakcia Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699]

(5) Kodova linkardo vaj pandado trebul te jeanel sa atunci e motivurea phandipnasqe thai pe sosle kherdeape dosalo trebul te avel pase feri jekc avokato, alosardo vaj akhardo kotar o ofiso.

(6) O Vsestaripen le manushesqo linkardo vej phandado si obligatorno kana e motivurea e linkaripnasqo vaj phanipnesqo xasavdinepe.

Artiklo 26

O Hakaj k-o brakhipen

- (1) O Hkaaj k-o brakhipen si garantirime.
- (2) Sarkoj manush si les o cacipe te reaktion-
isarinel tar legitimno resursije kani si phuvarde
pesqe hakaja thai slobodije.
- (3) And-o kurso le procesosqo e riga silen
cacipe te aveen asistirime advokatostar alosar-
do vaj anevarado kotar o ofiso.
- (4) O Hamipen and-o aktiviteti e zeneng o
kaj keren o brakhipen andi-l limite predikle si
punisardine tar o zakono.

Artiklo 27

O Hakaja vaj Vesto Circulacia

- (1) O Hakaj vaj vesto circulacia si garantisar-
do.
- (2) Sakone manushesqe, themutno e Re-
publikaqo Moldova, siles asigurime o hakaj ti
pherel thai te avel les kher. Te achelpe veresa-
vo them pe sasti teritorija e themesqi, te inklel,
te tradil ande aver thema thai te avvel palpali
and-o pesqo them.

Artiklo 28

Privatno thai familikaqo dzivdipen

O Them respektisarel thai arakhel privatno thai familijaqo dzivdipe, kher thai komunikacija.

Artiklo 29

O inviolabiliteto le keresqo

(1) O Kher thai I rezidencia nastin te aven phuvarde. Khonik ni dastil te akhuvel vi te achol and-o kar vaj and-e rezidenca e manushesqo bi gasav te khamel.

(2) Kadalendar dichimata e alineatosqe astil te aven derogime tar o kanuni ande e avutne situacie:

(a) vas i egzecucija le mandatosqi vi la deciziaqi krasarni;

(b) vas e evitacia le pereklasqii kaj phandirinel o dzivdipen o fizikano integriteto vie barvalimata e manushesqe;

(c) vaj I prevencia la difuzaciaqi nasfalimesqi Epidemia.

(3) E Perkezicie thai e rodipe anglal o then dastin te aven rendisarde thai efektuirime numa andil kondicija le zakonesqe.

(4) E Rodipe kana avile I reat ni kerenpe. Kherenpe, numaj kana lea then jekh flagranto delikto

Artiklo 30

O Sekreto la korespondodiaqo

(1) O Them ristarel o sekreto e lilenge, e telegramenge p-o telefono thai kolaverenge legalno maskere komunikaciaqeri.

(2) Le Predikhimatendar e alieneatosqe astin te deroginpe tar o kanuno and-il kazurea kana kadaja derogacia si trebutno and-il interesurea e sabara-baripnasqo nacionalo, e ekonomikano lachipnasqo, e publikane ordinea thai and-I res la prevenciaqe e krimenge.

[Art.30 al.(2) tar Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699;alineato jekto araser te avel al.(1)]

Artiklo 31

I Slobodija le somjanipnasqi

(1) I Slobodija somjanipnasqi si garantirime. Voj trebul te manifestilpe an-o ogi la tolerancijaqo thai le mascarjenutnosqo respekto.

(2) E kulti devlikane si slobode thai organizinpe pe baza lengere statusarenge and-il kondicija e zakonosqo.

(3) And-il relacija maskar e devlikano kulti si kindine orisave manifestacia bianilpnasqe.

(4) E kulti devlikane si biumblavde separime le themestar thai loharelpe leskora suportosa, savo lokhorel e devlikani asistensa and-I armia, andil spitalurea, andil bara, andil azilura thai andil orfelinatura.

Artiklo 32

I slobodija pi opinia thai ekspresia

(1) Sarkone themutnosqo siles garantirime I slobodija e godipnasqi, e opineakiaqi, kadja sar I slobodija vakaripnasqi and-o publiko tar o alav, patreto vi aver maskar pasiblo.

(2) I Slobodija ekspresiaqi ni astil te atarel I pativ, o digniteto, vi o ciacimos avere jeanesqo ando thai leskoro dikhimos.

(3) Si Rokhle thai punirime tar o zakono I konstitucia thai I defaimacia e themesqi thai e selaqi o akherimos k-o maripen agresiaqo, k-o holipen nacionalo, rasialo thai devlikano, k-I diskriminacia, k-o teritorialno separatismo, ki violence publikoni, sar thai aver manifestacia so jal k-I o konstitucionalno regimo.

Artiklo 33

I slobodija vas I Kreacia

(1) I Slobodija e kreacia ki artistikani thai jantrikani si garantime. I Kreacia nai si tolardi cenzuraqi.

(2) O Hakaj e themutnenqo ko intelektualo mangan, lengeri etikane thai materialne interesura save anken an-o phandlipen e ververenca linga e kreaciaqi intelektualo si arakhline kotar o zakono.

(3) O Them kontribuisarel kaj i konservacia, zavamipen thai i propaganda e realizisarimengotengo sundalutne thai selikane.

Artiklo 34

O Hakaj pe Informacia

(1) O Hakaj e manushesqo te avel les aksesoko sako informacia publikanosqe intereso nastil te avel cinavdo.

(2) E Publikane autoritetea, pala lenge zor thai competence, si obligiime te asigurinela informacia ciacitne e themutnerenge opral e trebaimata publikane thai opral e pucimata save silen intereso jenutno.

(3) O Hakaj pe informacia ni trebuil te atarel le mapinen e protekciaqe e themutnurenge vaj o sarbaripen nacionalno.

(4) E Resursija e informaciaqe publikani e themesqi vaj private, si obligime te asigurar-en jekh ciacutne informacia vas e publikani opinia.

(5) E Resursija e informaciaqe publikani naj telardi kaj i cenzura.

Artiklo 35

O Hakaj po sikaimos

(1) O Hakaj po sikaimos si asigurime kotar o generalno musajutno sikaimos, tar o licealo sikaimos thai kodova profesionalno, tar o sikaimos opralutno, sar thai aver forme sikaimasqe thai perfekcionarimasqe.

(2) O Them asigurinel, and-il kondicija zakonosqe, o hakaj te alosares e chib le edukacijaqi thai sikaimasqi le manushenqe.

(3) O Sikavimos e themesqi chib asigurini-lpe andil siklovipnasqe institucija savorenge gradurea.

(4) E Themesqo siklovipen si bilovenqo.

(5) E Siklovipnasqe instutucija, anda lende thai kodola kaj naj e themesqe fondisarenpe thai keren buti and-il kondicija e zakonosqe.

(6) E Opralutne siklovipnasqe institucija benefical e hakajestar kaj autonomia.

(7) O Licealo, profesionalno thai kodova opralutno siklovipen e themesqi si barabar aksesibilo pai baza e bahtagoresqi.

(8) O Them asigurinel andil kondicija e le-giaqe e slobodija devlikanosqo siklovipen si laiko.

(9) O Prioritetno Hakaj te alosarel thai sfera sikavipnasqi e ceavorenge si le daden.

Artiklo 36

O Hakaj pe brachipen e sastipnasqo.

(1) O Hakaj pe brachipen e sastipnasqo si garantisardo.

(2) O Minimumo sastipnasqo ristari-pen dino e themestar si bilovengo.

(3) E Struktura e sistemesqo nacionalo vas o brachipen e sastipnasqo thai e mascara e protekciaqe e sastipnesqo mentalno thai fizikano

le manusheskorosi kherdine tukmime le zakonostar organikano.

Artiklo 37

O Hakaj vas o sasto trujalipen

(1) O Sako manos si les o hakaj ko sasto trujalipen andar-o dikhipe ekologikano, vas o zivipen thai sastipen, sar ko habe thai butea kheresqe save ni karen nasul.

(2) O Them garantil savoro manushesqe o hakaj ko vesto avipe thai i difuzia le informaciengo ciaciutne dikhindoj e situacia e naturalesqo trujalipe e kondicija la viatcaqe thai butiaqe, o kaliteto e habengo thai le bukengo keresqe.

(3) O Garadipe vi e falsifikacia e informacienge palal e faktora save si manuj e manusengora sastipen si rokhle tar o kanuno.

(4) E Zene fizikane thai juridikane silen responsabiliteto vas e nasulimata kherde mamuj e sastimosqe thai privatnosqo barvalipe jekhe manushesqe, sar rezultato la kontravenciaqi ekologikani.

Artiklo 38

O Votosko hakaj thai o hakaj te avel alosardo.

(1) O kamipen e selaqe konstituisarel i baza e themesqi zor, kadava kamipen si sikavdo tar vesto elekcije kaj lien than an-o periodiko chana tar o sufragio universalno, baribar, direktno, garavdo thai slobodo vakiardo.

(2) E Themutne la Republikaqe Moldova silen ceacipe ko voto kana silen 18 bersa ji ando ghes e elekcienge, eksepcia kherindoj kodola so sas thodine kola-i interdikia kadja sar phenel o zakono.

(3) O Hakaj so te avel alosardo si garantirime savore sitizenurea Respublikaqe Moldova sa i sile ciacipe te alol, sar phenelpi po zakono.

Artiklo 39

O Hakaj vas I administracia

(1) E Themutne la Republikaqe Moldova silen o hakaj te lien kotor k-i administracia e trebaimetenge publikane direktno chano sar lesqerendar reprezentanturea.

(2) Savoro themutnosqe isi asigurime, kadja sar phenel o zakono, o avipe kaj i publikani funkcia.

Artiklo 40

I Slobodija e kidimatenga

E Mitingurea, e demonstracie, e procesije vi aversave kidimata si vesto thai dastin te organizisarenpe thai te len kotor numaj and-ik chand pashniko thai sando, bi sastrinenge.

Artiklo 41

I Slobodija partijenge thai avere social politikane organizaciengne

(1) E Themutne thai te asociinpe vesto and-i partije thaii and-e aver organizacije social-politikane, on kontribuin kaj definicija thai o varimos la voiaqe politikani e themutnenqi thai and-il kondicije le zakonosqo len kotor ki o alosarimos.

(2) E partije thai aver organizacije social politikane si baribar anglal o kanuni.

(3) O them asiguril o respekto e hakajenge thai interesurenge legalno e partidiengne thai avere social-politikane organizaciengne.

(4) E Partije thai aver social-politikane organizacije save tar pesqerendar obiekktivurea vi tar aktivitetu marenpe mamuj o politikano

pluralismo, e principije e themesqe manushikano ceacio o suveranitetu thai e independencia, o teritoro integriteto la Republikaqe Moldova sino a konstitucionalno.

(5) E Asociacie garavde si arakavde Statostar.

(6) O Aktivitetu e partijengo konstituime tar avutne themune si arakavde.

(7) E Funkcije publikane savenge serutne nastin te keren kotor and-al partije si stabilime tar o organikano zakono.

Artiklo 42

O Hakaj te fondisarel thai te ofiliilpe k-o sindikato

(1) Savo salariato siles o hakaj te findisarel thai te afiliilpe ko sindikato vas o protekcia lesqere interesurenge.

(2) E Sindikate Konstituinpe thai keren buti kadje sar si phendino and-e lenge statutusurea, and-il condicija e zakonesqe, von kontribuin k-o brakhimos e intreresurenge profesionalne, ekonomikane thai social le salariatonge.

Artiklo 43

O Hakaj k-o buti thai I protekcia la butiaqi

(1) Orso manos si les ceacimos te kerel buti, vesto te alosarel I buti, e kondicie barabar thai lesche butiaqe thai sar le protekciate manos o bi-butiaqi.

(2) E Solariaturia silen ceacimos kaj e protekcia butiaqi. E mapina protektiaqe dikhen o securiteto thai eigiena butiaqi o regimo butiaqo le juvleanga thai le manosh, e o karfinarimos ekheska salariu, pi ekonomia, kurquesqi rekreacia, koncedi salario, I prestacia bukaqe and-e aver specifikane situacije.

(3) O Kurko bukaqe-na buteder 40 chasurea.

(4) O Hakaj te keren negociacije ande I material bukaqi thai obligatorno karektero le kolektivno konvenciengse si garantime.

Artiklo 44

O Chinavipe ko butikeribe rorasar

(1) I Buki talj zor thai presia si rokhli.

(2) Ni konstituil buki forcome:

(a) o serviso karaktereosa militaro vaj e aktiviteti nikerde and-o lesko than kodolendar save tar e legia ni keren obligatorno le singale;

(b) i buki ekhesqe manos phandado prestime ande kondicije normal and-o period e phandamesqo and-o bar vaj e slobodija kondicijme;

(c) e prestacije imponisarde andi e situacia kerdili e degindar vaj avere perikolostar. Sar thai kodola save keren kotor andar e civilne, normalno oblogacije karkarfinisardine zakonostar.

Artiklo 45

O Hakaj ko shtraiqo

(1) O Hakaj ko shtraiqo si prinjeardo. E strai-kura si pharde numaj andi I res e protekciaqe e interesurenge profesionalno so si len karaktero ekonomikano thai social e manusenge pokhinde.

(2) I Legia stabilil e kondicije kana te kerelpe o hakaj ko straiqo, kedja sar o responsabiliteto vas o pharipen nelegitimno e straikurenge.

Artiklo 46

O Hakaj ko privatnipe thai protekcia lesqiri

(1) O Hakaj ko privatnime thai e kreancije opral o them si garantime.

(2) Khonik nastil te avel ekspropijeme desar vas jekh kauza labaripnasqo publikano, kadea sar penel ii legia dindoj lesqe kompensacia anglal thai chichi.

(3) O Barvalipe ankalado pe ciacimasti ni astil te avel konfiskome. O Karaktero legalno thai korektno e barvalipnasqo si prezumime.

(4) Sa o varvalimos kerde numaj safe andal deliktorea, kriminalo thai kontravencije astil te avel konfiskome numaj kedia sar phenel o zakono.

(5) O Hakaj ko privatnipe obligisarel ko respekto e dutienge dikhindoj I protekcia e trujalipnasqi thai I asiguracia e perutnimosqo lacho ,sar thai o respekto vas kolaverengo duti save, sar phenel o zakono, pali aven e sivonesqo.

(6) O Hakaj po testamento po privatno varvalimos si garantisardo.

Artiklo 47

O Hakaj vas I asistencja thai I protekcja social

(1) O Them si obligime te lel masurea vas kodoja ke orso manus te avel les jekh nivelo traioşqo lacho, save te asigurilesqo sastimos thai lachimos thaj vas lesqii familia sar si: o hamos, o hureaimos, o kher, I medicinalo sama, thai e trebutne socialo servisurea.

(2) E Themutne silen o hakaj vas o asiguriteto ando avutne kazurea: bibukeaqi, nasfalimos, invaliditeto, phurimos, pivlimos vaj andil kolaver kazurea kana hasaren e resurcija vas thai teliegzistenca, palal e bibahtale situacija kaj line than bilengo khemipen.

Artiklo 48

I Familia

(1) I Familia konstituil natural element thai fundamentalno e societaqo thai sila o hakaj ko brachipen andai rig e societaqe thai e themesqi.

(2) Familia fundilpe po vesto prandizipen mutual maskar o murs thai juvli, po egaliteto lengo andil hakaja thai po ceacimos thai le

obligacie e dadenge te asigurin o bararimos, I edukacia thai o sikaimos le ceavorenge.

(3) E Kondocija e phrandipnosqo thai keribe familia numaj kerenpe sar phenel, legia.

(4) E Ceavore si obligime te avelen grija, te len same ei te den alencia li dandenga thai te ajutin len, ji kana merena.

Artiklo 49

I Protekcia la familiaqi thai e ceavorenge bidadesqo thai bidadenge

(1) O Them facilitil tar e meskare ekonomikane thai aver, I formacia le familiaqo thai te keren savore leqeri obligacija.

(2) O Them arakhel I materniteta, e ceavore, e terne manosen, stimularindoj o buhlarimos le instittucienge trebutne.

(3) Savore I sama dikhindoj o sikaimos thai I edukacia e ceavorenge-orfaia thai kodolenge bila, protekciaqe le dadengi, kam len pa lende o them htai I societa. O Them stimulisarel thai opreinkerel o aktiviteteto e mistimatengere kerde anglal e kadala ceavore.

Artiklo 50

**I Protekcia la deiaqe, le ceavorenge thai le ter-
nenge**

(1) I Daj thai o ceavoro silen o hakaj po azut-
nimos thai social protektia.

(2) E Ceavore thai le terne losanenpe spe-
cialno regimostar asistenciaoqo andi e realizatia
pesqerenqe hakaja.

(3) O Them del trebutne alokacije vas e ca-
vorenqe thai ajutorju vas I sama e ceavoren-
qe nasfale vi si len dizabiliteto. Aver forme e
asistenciaoqe social vas e ceavore thai terne si
zorearde tar I legia.

(4) I Exploatacia le tiknenqe ceavore te keren
von aktiviturea save te anen nasulimata, nas-
falimata, vas lenqe sastimos, moraliteto, vi save
le thon lenqe viatsa andi primejdia vi o javami-
mos normal si rokhle.

(5) E Publikone autoriteturjea asiguril e
kondicije va I vesto praticipacija e ternenqe
andi tiatsa socialo, ekonomiko, kulturalo thai
sportivno e themesqe.

Artiklo 51

I Protekcia e manushenqe dizabilitetosa

(1) E Manusha dizabilitetosa benefician protekciatar specialno andai rig savore societaqi. O Them asiguril lenqe tretmanosqe normal kondicija, readaptaciaqe, sikaimasqe thai integraciaqe socialo.

(2) Khonik ni astil te avel thodino tele nici varesavo tretmanoste zorasa, desar andil kazurea andai legia.

Artiklo 52

O Hakaj vas I peticija

(1) E Themutne si le cacimos te adresuinpe e autoriturenqe publikone tar peticija formulime numaj ando anav e manushenqe khai thonpesqe somnatura.

(2) E Organizacija legalno konstituime silen o ceacimos te adresuin peticije eksklusivo ando anau e kolektivurenqe savenqe aven si reprezentaturea.

Artiklo 53

O Hakaj e personaqe save sas phugnardo kotar e autoritetestar publikano

(1) I Persona phugnardi ande ekh ceacimos leskoro tar e autoritetostar publikano koatar ekh dokumento adminitrativo vaj ti rezolvisardea I solicitacija sile cacimos te lel akto le hakajestar khamlo, I anulatia le aktosqi thai o lacharimos le hasarimasqi.

(2) O Them anglidel patrimialo sar si pendino ando zakono vas prejudicija kherde e doshenge kherde andil procesurea krisarne le organurendar la anketaqe thai e instancijendar juridikane.

Artiklo 54

O rekidimos le exerciosqo varesavenqe hakaja vaj varesavenqo slobodije

(1) Andi Republika Moldova nastin te aven adoptisarde zakonurea kaj te suprimil vaj te diminuil e hakaja thai e fundamentalno slobodije e manushesqe thai e themesqe.

(2) O Zuvamimos e hakajenqe thai e slobodijenqe ni dastin te aven thodine tala e aver

thangarimata de sar kodolengepredikle andi legia, save korespondin le normenge savorendar prinjearde e hakajendar internacionalo thai si trebutne andil interesurea nacionalone sekuritetosqo, e integritetosqe teritorialo, lashimasqe ekonomikano e themesqi, e publikonesqi ordinje, andi e prevenciaqi e tulburimatenqe andi masa thai e krimenqe, protekciaqe e hakajenqe, slobodijenqe, e dignitetosqi avere personenqe, thodimasqo e lupunzenge vas e divulgacia e informcienge garavde, vaj e garanciaqe e autoritetosqi thai e birigakipnasqo thamipen.

(3) E Predikhimata le alieneatosqe hi den vojja o ridkhipen e hakajenge phendine andil artiklorurea 20-24.

(4) O Rechidipen trebul te avel proporcionano la situaciasa savi determinisardel hi nastil te azbal I existentiae hakajesqi vi e slobodijaqi.

[Art.54 ani redakcia Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699].

KAPITOLO III-TO
E FUNDAMENTALNE DUTI

Artiklo 55

I exercitacia e hakajenqe I slobodijenqe

Orso manush janel lesqiri hakaja thai slobodijea konstitucionale lacho pachiamasa bi te ustavel e hakajen thai e slobodijen averenqe.

[Art.55 ani redakcia Legia nr.351-XV tar 12.07.01, MO90-91/02.08.01, art.699]

Artiklo 56

O Pakavalipen mamuj o them

(1) O Devotamento anglal o them si devlikano.

(2) E Themutnenqe save si dine po pativ funkcie publikane thai e militarurea angli den vas o peripen pachiamasa e obligatie so len aven, thai andil kazurea predikle zakonostar den o solah manglo lestar.

Artiklo 57

O Brachipen la patriaqo

(1) O Brachipen si ekh ceacimos thai ekh duti devlikani svakonesqu themutno.

(2) O Serviso militare le singalen si kerde ando kadro la armiaqe fortsa, mai ceaces destinime vas o brachipen nationalo selikano, o arakimos e granitsenqe thai o inkerimos e ordinaqe publikani andi kondicie e legiaqe.

Artiklo 58

E kontribucie financiaqi

(1) E Themutne sili I obligacia te kontribuisaren tar impositurea thai taxe khai e pokinimatenqe publikane.

(2) O Legalno sistemo e impositurenqe trebulo te asiguril o todimos ceacio e dutienqe fiskalone.

(3) Orso aver prestacie sini rokhle, exceptia keren kadala khai si pendine andi legia.

Artiklo 59

Trujalipnasqi protekcia thai o brakhipen e monumenturenqo

(1) I Protekcia trujalipnasqu, o rakhipen thai o brachimos e monumenturenqe istorikane thai kulturalikone konstituisaren ekh obligatia saorenge themutnenqe.

O III-to KOTOR

PUBLIKONE AUTORITETUREA

O CAPITOLO IV-TO

O Parlamento

SEKCIA I-TO

O ORGANIZISARIMOS THAI
FUNKCIONARIPEN

Artiklo 60

**O Parlamento organo reprezentutno opralutno
thai juridikano**

(1) O Parlamento si organo reprezentutno opralutno thai juridikano e seliaki la Republikaqi Moldova, thai unigo autoriteto juridikano e themesqo.

(2) O Parlamento si kherdo andal 101 deputatura.

Artiklo 61

O Alosarimos e parlamentosqo

(1) O Parlamento si alosardo thar o voto universalo, barabar, direkto garavdo thai vesto vakiardo.

(2) O Chand e organizaripnasqo thai e kerimasqo e alosarimatengo sar si sikavdo thar e legia organikani.

(3) O Alosarimos e deputaturenqe ando parlamento karenpe ando savo mai but andi sao mai but 3 shion thar e nakhavdipnasqo e mandatosqo thai e bilovipnasqo e parlamentosqo anglutno.

Artiko 62

I Validacia le mandatosqo e deputaturenqe

I Kris konstitutionalo khai propozitia la komisiaqi elektoralo centralo lel decizia la validaciaqi e mandatosqo le deputatosqo thai navalidacia lesqiri ando kazo ushtadimasku e legislaqiaqo elektoralo.

Artiklo 63

O Durimos e mandatosqu

(1) O Parlamento si alosardo vas jekh mandato 4-e barshenge savo ashtil te avel anzardo tar o zakono organiko ando kazo e marimasqo thai e degasqe.

(2) O Parlamento malaelpo kana si akhardo e prezidentostar la Republikaqi Moldova andi savo mai but 30-da ghes e alosarimatengo.

(3) O Mandato e parlamentosqo anzaralpi ji e khidipnasqo juridikano le nevo somdapnip-

nasqe. Andi kadaia perioda niastil te avel pharuvdi e konstitucia thai neastin te aven adoptisarde, pharuvdine thai abroghime organikane zakonurea.

(4) E Praektura le zakonenge thai e prepozitie juridikane si (h)ramome pi ordina e ghesesqi e parlamentosqi anglutno thavdil mai dur e procedura ando nevo parlamento.

Artiklo 64

O Andrutno organizisaripen

(1) I Struktura o organizisarimos thai o funktionaripen e perlamentosqe si kharfinisarde thar o regulamento. E Resursea financiaqe e parlamentosqe si predikle ando bujeto aprobime lestar.

(2) O Prezidento e parlamentosqo alosarelpital o voto sikreto kana siles e majoriteta e voturenqe le deputaturenge alosarde po linkiarimos e parlamentosqo mandato. O Astil te avel akardo andi orso momento tar o voto sikreto le parlamentostar kana si majoriteto di mai hantsi de 2/3 tar e voturea savorenge deputaturea.

(3) E Viceprezidenturea alsosarenpe la propoziatiate e prezitentosqe le parlamen-

tosqo, kana sas e kenstultacia le fraktienge vak-
erlinake.

Artiklo 65

O Publikano khardaktero e khidimatenqe

- (1) E Khidimata e parlamentosqe si publikane
- (2) O Parlamento dastil te lel decizia ke nesave

Artiklo 66

E Bazutne atributsie

- (1) O Parlamento siles e avutne bazutne atribucia:
 - a) Adoptisarel zakonurea, decizie thai mosie;
 - b) Deklaril referendumurea;
 - c) Interpretil e zakonurea thai asiguril o ekhipe e reglementatienqe juridikane po sasto teritoro e themesqo;
 - d) Aprobil e vastne directie la politikake andrutne thai avrutne e themesqe;
 - e) Aprobisarel e doktrina military e themesqi;

f) Exercitul o kontrolu parlamentosqo opral e zar executive talal forme thai limite predikle andi konstitucie;

g) Ratifitul, pukavel, opre nikarel thai anulisarel e aktia e trataturenge maskar themutne pandade thar I Republika Moldova;

h) Aprobil o bujeto e themesqi thai exercitul pesqo kontrolo;

i) Exercitul o kontrolo oprla o dinimos e ujilimatenqo e themesqe opral le ajiutorosqo ekonomikano sav avereski natura dino niste themenqi avrutne opral e phandaimasqu le kontrakturenqe dikhindoi e ujilimata thai krediturea e themesqi andar avrutne hainga;

j) Alosarel thai anaverel personen ofcialo e themesqo andil kazurea predikle thar I legia;

k) Aprobil e ordinurea thai e medalie la Republikaqe Moldova;

l) Deklaril I mobilizatia kotorenqi vaj general;

m) Deklaril e situatia emergentiaqi asediosqi thai marimasqu;

n) Initiil o rodipen thai ashunipen varesavenqo pucimata so dikhel e interesurea societake;

- o) Opre linkerel e organurenge la admnistraciake publikani, andil kazurea jiaindo pe legia;
- p) Adoptil lila pai amnistia;
- r) Kherel avel atribucia, kai si fixome thar e konstitucia e zakonurea.

Artiklo 67

E Sesie

(1) O Parlamento khidinpe dui oare pi bers.E Anglutni sesia incepolpi ando sion o februaru hai nastil te nakhel o agor le sionescu julai. I Duito sesia incepolpi ando sion o septembro, hai nastil te nakhail o agor le sionescu decembro.

(2) O Parlamento khidilpe andil sesie uzal ordinaro thai spicialone, thar I solicitacia le prezidentosqi la Republikaqi Moldova, le prezidentosqi e parlamentosqu thai 1/3 andal deputaturea.

I SESIA 2-TO
O STATUSO E DEPUTATURENQO

Artiklo 68

O Majalutno mandato

- (1) Kana exercitilpe o mandato, le deputaturea si ando serviso le norodosqu.
- (2) Orso mandato imperative si nulo.

Artiklo 69

O Mandato e deputaturenqe

- (1) E Deputaturea jian andra ando exercitio e mandatosqe talai e validaciaqi.
- (2) O Kvaliteto le deputaturenqe e asel thar I data kana maladeape o parlamento nevo alosardo, ando kazo la demesiaqu, ando kazo vazdimosqe le mandatosqe, ando kazo le inkompatibilitatosqo vaj o merimos.

Artiklo 70

Inkompatibiliteturjea thai imuniteturjea

- (1) O Kaliteto e deputatosqo si inkompatibilo le kherimasqe avere funkciaqe pokindi, exceptia khirindoj numa o aktiviteto didaktikano thai ziantrikano.

[Art.70 al.(1) paruvdo Legia nr.1470-XV tar 21.11.02, MO169/12.12.02, art.1292]

(2) Aver inkompatibilitetura sin stabilime thar I legia organikani.

(3) O Deputatu nastil te avel nikardo, panglo thai rodino, exciptia kherindoj le kazurea la krimaqa flagranto, vaj bushialdo karing I kris bi tijianel o parlamento, pala lesqo o ashunipen.

Artiklo 71

O Biumpulavipen e opinienqo

O Deputato nastil te avel persecutirime vaj tsirdo ko responsiviliteto juridikano vas e vutura thai opinije pendine kana exercitilpe o mandato.

E SESIA 3-TO

I LEGIFERACIA

Artiklo 72

E Katogorija e legienqe

(1) O Parlamento adoptisarel zakonurea organikane, zakonurea organikane thai zakonurea ordinaro.

(2) E Zakonurea konstitucionalo si e zakonurea save keren e revizia la konstituciaqi.

- (3) Tar I legea organikani reglemetisarelpe:
- a) O Sistema elektoralo;
 - b) O Organizisarimos o kerimos le referendumosqi;
 - c) O Organizisarimos thai funkcionaripen le parlamentosqi;
 - d) O Organizisarimos thai funkcionaripen le guvernosqi;
 - e) O Organizisarimos thai funkcionaripen le krisaqe konstitutionalo, le konsilosqi oprutno la magistraturaqi, e instantsenqo juridikane, e contenciososqe administrative;
 - f) O Organizisarimos administrakiaqo tanutno, e teritorosqo, thasar o general regimo dikhinodij I thanutni autonomia;
 - g) O Organizisarimos thai funkcionaripen e partienqo politikane;
 - h) O Chand kherimasqo la zonaki ekonomikani eksklusivo;
 - i) O Generalo juridikano regimo dikhindoj o privatnipen thai o varvalimos khaj te asel;
 - j) O Generalo regimo dikhindoj e reporturea la bukhiaqe, le sindikaturea thai e protekcia la bukhiaqe;

- k) O Generalo organizisarimos e siklaripnasqo;
- l) O Generalo regimo e kulteenqo devlikane;
- m) O Regimo la situaciaqo e emergentiaqo, asediosqo thai maripnasqo;
- n) E Deliktura, e punimhata thai o regimu la executiciaqi kadalenga;
- o) O Dinimos la amnistiaqi thai gratiaqiri;
- p) Koloaver omala vash save andi konstitucia predikenpe I adoptacia e legienqe organikani;
- r) Aver romala vash save o parlamento go-disarel trebutno I adoptacia e legienqe organikani.

(4) E Zakonurea ordinaro aven mashcar leste ani ori savo omal relationgo socialo exceptia kherindoj kodola rezervime e legienqe konstitutionalo thai legienqo organikane.

Artiklo 73

E Iniciativa juridikani

O Keacimos la initiatiaqi juridikani si deputaturenqe ando parlamento, le prezidentosqe la Republikaqe Moldova, e Guvernosqe, e Kh-

idimasqu Selikano vash o ekhipe teritorialo autonomo la Gagauziaqe.

[Art.73 ane redakcia Legia nr.344-XV tar 25.07.03, MO170-172/08.08.03, art.721]

Artiklo 74

E Adoptia le zakonurenqe thai decizienqe

(1) E Zakonurea rganikane adoptinpe le votosa tar e majoriteta e duputaturenqe alosarde pala dui citiri.

(2) E zakonurea ordinaro thai e decizie adoptisarenpe le votosa tar o majoritetu e deputaturenqe akhanutne.

(3) E Proektura e legenqe prezentime guvernostar sar thai e propozitie juridikane le deputaturenqe akceptisarde kadalestar si anglal jakha le parlamentosqo ando chand thai palal prioritetura fixome guvernostar inklusivo ani procedura la emergenciaqi. Aver prepozitie juridikane si anglal jakha ando chand fixome.

[Art.74 al.(3) andriardo tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(4) E Zakonurea si bisialde karing o prezidentu Republikaqi Moldova vash lengi promulgacia.

Artiklo 75

O Referendumo

(1) Save mai vastne problemurea la sociataqi thai le themesqi si telearde le referendosqi.

(2) E Decizie adoptisardine sar sikaven e rezultaturea e referendumosqu republikano sile opralutno zor juridikano.

[Art.75 al.(2) andriardo tar MO10/20.10.94; o 1-to alineato kahm ghinivarelpe la cifrasa (1)]

Artiklo 76

O Avilimos pi zor la zakonestar

I Legia si publikime ando monitoro oficialo la Republikaqi Moldova thai avel pi zor la datati kana publikilpi vi la datate pendini ando lako texto. Kana nai publikime, nai i legia.

KAPITOLO V-TO

O Prezidento la Republikaqo Moldova

Artiklo 77

**O Prezidento la Republikaqo Moldova,
o serutno e themesqi**

(1) O Prezidento la Republikaqi Moldova si o serutno le themesqo.

(2) O Prezidento la Republikaqi Moldova reprezintisarel o them thai si e garancia e suverenimosqo, biumblavimosqi silikano, le ekhipnasqo thai integretosqe teritorialo e themesqi.

Artiklo 78

O Alosarimos le Prezidentosqo

(1) O Prezidentu la Republikaqi Moldova si alosardo tar o voto universal, egalo, ciacio, gareardo thai libero phendino.

[Art. 78 alin.(1) revigorime tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 ando 04 martie 2016]

(2) Astil te avel alosardo o prezidentu la Republikaqi Moldova o themutno khai silis o ceacimos le votosti sar o silis 40 bers, traisardea thai trail sadeiek po teritoriu la Repub-

likaqi Moldova na mai hanti de 10 bers thai jeanel ii shib le themesqu.

(3) Si alosardo o kandidatu khai silis o voto $\frac{1}{2}$ sao mai hantsi ando numero le voturenqe kodolen so line kotor ando alosarimos.

[Art. 78 alin.(2) revigorime tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 ando 04 martie 2016]

(4) Kana nici ikh kandidatu ni kidea o ghin trebutno le votengu, si organizime o 2-to turo le skrutinosqi, andi ekhutni dui kandidaturea khai si fixome andi ordinea le ghimasku thai te karel le votondar khai primisarde ando 1-to turo. Si declarime oprinkherdo o kandidatu sai silis o majoriteto le votenqe, ku ekh paqiau ko ghin le votenqe si mai baro thar o ghin le votenqe lesqere oponentu.

[Art. 78 alin. (4) revigorime tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 ando 04 martie 2016]

[Art. 78 alin. (5) si declarime neconstitutionalo parudino tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 ando 04 martie 2016]

(6) O Procedura le alosarimasqu le prezidentosqo la Republikaqi Moldova si fixome thar I legia organikani.

[Art.78 ani redakcia Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 79

**I Validacia e mandatosqi
thai o kheripe le solahaimasqu**

(1) O Rezultatu le alosarimenqu vash I funkcia le prezidentosqu la Republikaqi Moldova si validime tar I kris konstitutionalu.

(2) O Kandidato save alosarimosqe sas validime del o solah ando parlamento thai I kris konstitutionalu, ande 45 ghes pala o alosarimos, o avutno solah:

“Solahau te dau saure miri zor thai godiaverimos vash o progresu la Republikaqi Moldova te dau pakhiu la konstituciaqu thai le kanunenqe le themesqe, te akharau i demokracia, le hakaj thai e slabodija fundamentalno le manushesko, o suveraniteto e independenta, o ekhipe thai o integriteto teritorialo e Moldoviaqu”.

Artiklo 80

O Linkaripen e mandatosqo

(1) O Mandato le prezidentosqi la Republikaqi Moldova nikarel 4 bers thai exercitilpi tar I data le dinimasku o solah.

(2) O Prezidentu la Republikaqi Moldova exercitilpi o mandato ji khana delpi o soloh le prezidentostar nevo alosardo.

(3) O Mandato le prezidentostar la Republikaqi Moldova astil te avel prelungime tar I legia organikani, ando kazo le marimasqu sau katastrofaqi.

(4) Nici ihk persona ni astil te kherel I funkcia le prezidentosqi la Republikaqi Moldova save sar buteaver mai but de dui mandaturea ekh palal aver.

[Art.80 al.(4) andreardo tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 81

Inkompatibilitetura thai imunitetura

(1) O Kvaliteto le Prezidentosqi la Republikaqi Moldova si inkompatibilo la exercitimasqu savorengu aver funkcia retodini.

(2) O Prezidento la Republikaqi Moldova losanelpi imunitetostar. O Nastil te avel todino ko responsabiliteto juridikano vas I opinia bukhearde ando exercitio le mandatosqo.

(3) O Parlamento astil te lel decizia te tolis tala o doshalimos le prezidentos la Repub-

likaqi Moldova le votosa savo ami hanti 2/3 ando ghin le deputaturenqe alosarde ando kazo ando savo kerel ik delikto. E Kompetenca la krisaqa therela la krisaqa opralutni e thamipnasqu andil kondicie la legiaqi. O Prezidentu si dino avri pe ceacimasti khai data ashivimas-ki definitivo e sentenciaqe punimasqe.

[Art.82 *exclusivime tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661*]

[Art.83 *exclusivime tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661*]

Artiklo 84

Mesajurea

(1) O Prezidentu la Republikaqi Moldova astil te lel kotor le bughendi e parlamentosqu.

(2) O Prezidentu la Republikaqi Moldova adresuil le parlamentosqe mesajurea dikhindoj e vastne problemurea la nacijaqe.

Artiklo 85

O Bilovipen e parlamentosqu

(1) Ando kazo kana nastin te keren o guverno vaj kana si blokime e procedura vash e adaptacija le zakonenqe ande 3 sion, o prezidentu la Republikaqi Moldova palal I

konsultacia le frakcienqe parlamentaro, astil te bilavel o parlamento.

(2) O Parlamento ashtil te avel bilavdo kana ni akceptisardea voto pakhiaimasqu vash o formikherimos le guvernosqu, andik termenu 45 ghes, katar o anglutno manglimos thai numaj palal o vicearipen le savo mai hanti 2 manghimatenqe investituraqi.

(3) Ando kurso ekhe bershesqu o parlamento ashtil te avel bilavdo numa ekh data.

(4) O Parlamento nastil te avel bilavdo andil palutne 6 sion le mandatosqo e prezidentosqo la Republikaqi Moldova, exceptia kherindoj o kazo prediklo ando artiklo 78 al.(5) thai nici ando vaht la situaciaqu e emergentiaqu asedisqo thai maripnasqu.

[Art.85 alin.(4) parudino tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 din 04 martie 2016]

[Art.85 al.(4) ande redakcia Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 86

E Atribucie ando umal e politikaqu avrutni

(1) O Prezidentu la Republikaqi Moldova te avel tratativurea thai lelkotor le negociende,

phandavel trataturea mashkar themutne ando anau le Republikaqi Moldova thai prezentili ando chand thai ando termenu fixome thar andai legia thai ratifikacia le parlamentosqe.

(2) O Prezidentu la Republikaqi Moldova, la prepozicia le guvernosqi, akredituil thai revokil le reprezenturenqe diplomatikane la Republikaqi Moldova thai aprobil ii funda, desfundisarimento vas o paravdimos le rangosku misiengu diplomatikane.

(3) O Prezidentu la Republikaqi Moldova primal le lila vas I akreditarea thai vas ti akhar-el palpali le reprezentaturenqo diplomatikane tar averen themenqe andi Republika Moldova.

Artiklo 87

E Atribicia ando umal e brachimasqo

(1) O Prezidento la Republikaqi Moldova si o serutno opralutno le fortенqe armiaqi.

(2) O Prezidentu la Republikaqi Modlova astil te deklaril kana silis anglutno probacia le parlamentosqi, I mobilizatia kotorenge vaj generalo.

(3) Ando kazo agresiaqu I armata vortarime mamuj o them, o prezidentu la Republikaqi

Moldova lel masuri vaj o spirdimos la agresiaqu, deklaril starea maripnasqu thai anelpi sigu, ko prinjarimos le parlamentosqe. Kana o parlamento ni si andi sesia o akharelpi pe ceacimasti andi 24 orea kana inceposardeapi I agresia.

(4) O Prezidentu la Republikaqi Moldoval astil te lel khai aver masuri vas I asiguracia le sucuritetosqu silikano thai e ordinaki publikani, andil limetea thai kondicie la legiaqi.

Artiklo 88

Aver atribucie

O Prezidento la Republikaqi Moldova indeplinil thai avutne atribucie:

- a) konferil decoratia thai titlurea pativmasqe;
- b) del gradurea militare opralutne dilkhline e legiatar;
- c) rezolvil le problemurea le themutnepasqo la Republikaqi Moldova thai del azilo politikanano;
- d) anaverel andi funkcie publikane, andil kondicia dikhline la legiatar;
- e) del gratierea individual;

f) astil te mangel la silikako te vakiarel, tar o referendumu, ii voja opral le problemurea interesosqu silikano;

g) del o rangurea diplomatikane;

h) conferil gradurea opralutne klasifikaqu le bukhenenqi andai prokuratura, il krisa thai aver kategorienqe funkcionarea, andi kondicia la legiaqi;

i) suspendil le lila le guvernosqi, save jian mamuj la legiaqi, ji khai adoptacia le legienqu definitive la krisaqi konstitucionalu;

[Art.88 lit.i) andreardo tar MO1/19.08.94;lit.i) arasel lit.j)]

j) exercitil thai aver funkciil stabilime tar I legia.

Artiklo 89

I Suspensia andai funkcia

(1) Ando kazo kherimasqu fapturenqe save inkalkin le predikhimata la legiaqe, o prezidentu la Republikaqi Moldova dastil te avel dino avri tar o parlamento le votosa 2/3 ando ghin le deputaturenqe alosarde.

(2) I Propozitia la demisiaqu astil te avel ini-tiome katar o ami hanti 1/3 ando deputaturea

thai anelpi sigu la kunostintaqi le prezidentosqi la Republikaqi Moldova. O Prezidentu la Republikaqi Moldova dastil te del le parlamentosqi le explicatia dikhindoj e fapturea lesqi todine.

(3) Dakhe e propozitia la demisiaqe si oprinkherdi, andi sa-o mai but 30 ghes si organizime ekh referendumo thai te denles avri le Prezidentos.

[Art. 89 revigorime tar I Decizia la Konstitutionalo Kris nr. 7 din 04 martie 2016]

[Art.89 andi redakcia Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 90

I Vakanta la funkciaqi

(1) I Vakantia la funkciaqi le parlamentosqo la Republikaqi Moldova maskar avel ando kazo kana o mandato si nakhado ando kazo la demisiaqo, ando kazo le dinimasko avri, ando kazo le nashtipnasko definitivo te exercitil e atributicie sau ando kazo le mulimasku.

(2) E Solicitacia la demisiaqi e prezidentosqo la Republikaqi Moldova si prezentisardi le parlamentosqo savo pheneli opral lati.

(3) O Nashtipen te keren e atribucie butedar 60 ghes e prezidentostar la Republikaqi Moldova si konfirime tar I kris konstitucionalu andik termenu de 30 ghes tar e sesizatia.

[Art.90 al.(3) andreardo tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; al.(3) arasel al.(4)]

(4) Andik termeno de 2 sion tar I data ande save mashkar averel I vakancia la funkciaqi e prezidentosqo la Republikaqi Moldova kam kerence alosarimata vash ekh nevo prezidento kadea sar penel o zakono.

[Art.90 al.(4) paruvdino tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 91

O Interimato al funkciaqo

Kana I funkcia le prezidentosqe la Republikaqe Moldova avel vakanto vaj kana o prezidento si dino avri vi kana ando nashtipen vahtutno te exercitil pesqe atribucie o interimato asigurilpe ani ordinea tar o prezidento parlamentosqo vaj e sherutno ministrostar.

[Art.91 parudino tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 92

O Gadorvalipen e prezidentosqe interimaro

Kana I persoana save asiguril o interimato la funkciaqe e prezidentosqe la Republikaqu Moldova kerel bare nasulimate save ushtiaven e predichimata la konstitutiaqe aplikilpe o artiklo 89 o alineato (1) thai o artiklo 91.

Artiklo 93

I Promulgacia e legienqu

(1) O Prozidentu la Republikaqu Moldova Promulgil zakonurea.

(2) O Prezidentu la Republikaqi Moldova si ando ceacimos, ando kazo, ando savo silis objekcie opral ekh zakono te tradeles o zakonu andik termenu savo mai but 2 kurkhe, karing I reexaminatia parlamentosqo. Ando kazo ando savo o parlamento ni paruvet I decizia adoptisardi anglutno, o prezidento promulghil I legia.

Artiklo 94

E Akturea e prezidentosqe

(1) Andi exercitacia pesqe atribucienqe o prezidentu la Republikaqi Moldova del avri dekreturia, dudisarde vash e executia po sasto

teritorio e themesqo. E Dekreturea publikinpe ando monitoro oficialo la Republikaqi Moldova.

(2) E Dekreturea emisarde le prezidenturestar andi exercitacia pesqe atribucienqe predikhle ando artiklo 86, o alineato (2), o artiklo 87 e alineta (2), (3), (4) kontratelehramosarenpe tar o sherutno ministro.

Artiklo 95

E Resursea Financiaqe le aparatosqe e prezidentoqe, indemnizatia thai aver hakaja

(1) E Resursea financiaqe le aparatosqo prezidentosqo la Republikaqo Moldova si aprobisarde khai e propozitia kadalesqo tar o parlamento thai andrearenpe ando bujeto e themesqo.

(2) I Indemnizatia thai aver ceacimata le prezidentosqu la Republikaqi Moldova si fixome tar I legia.

KAPITOLO VI-TO

O GUVERNO

Artiklo 96

O Rolo

(1) O Guverno asiguril e realizatia la politikaqu andrutni thai avrutni e themesqi thai exercitil o serimos general la administraciaqi publikani.

(2) Andi exercitacia atribucienqe o guverno tradilpes pala o programo lesqo e aktivitasqo, akceptisardo thar o parlamento.

Artiklo 97

I Struktura

O Guverno si kherdo tar o serutno ministro, ekhto-VICESERUTNO ministro, vice serutno ministro, vice serutne ministrurea, ministrurea thai aver membrurea fixome thar I legia organikani.

Artiklo 98

E Investitura

(1) Palai konsultacia frakcienqe parlamentaro, o prezidento la Republikaqi Moldova anav-

earel ekh kandidato vash I funkcia serutno ministrosqi.

[Art.98 al.(1) ani redakcia Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(2) O Kandidato vash I funkcia serutno ministrosqe kam manghel andi 15 ghes tar o anavarimos o voto pakiamasqo le parlamentosqu opral o programo e aktivitatosqo thai opral I sasti liste le guvernosqe.

(3) O Programo e aktivitatosqo thai I lista e guvernosqi dizmarenpi kidimos e parlamentosqo. Kadaoa del pakiaimos e guvernosqe le votosa deputaturenqe alosarde khai keren o majoriteto.

[Art.98 al.(3) paruvdi tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(4) Andi baza li votosqu pakiaimasqu dino le parlamentosatar anaverel o guvernun.

[Art.98 al.(4) andreardo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; al.(4) avel al.(5)]

(5) O Guvernu exercitilpisiq lisqe atribucie tar o ghes tar sas dino o solha tar e membrurea lesqiri anglal o prezidentu la Republikaqi Moldova.

(6) Ando kazo la remanieraqo guvernamentalo thai vakancia la funkciaqi o prezidentu la Republikaqi Moldova revokil, thai anaverel khai propozitia e serutne ministrosqe pi vare-save membri le guvernosqi.

[Art.98 al.(6) andreardo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 99

Inkompatibilitetura

(1) I Funkcia le membrosqe le guvernosqi si inkompatibilo la exerciticiaqe ori save averenge funkcie pokinde loventa.

(2) Aver inkompatibilitetura si fixome tar I legia organikani.

Artiklo 100

O Lokiarimos la funkciaqi e membrosqo le guvernosqo

I Funkcia le membrosqe le guvernosqe lokiarepe ando kazo la demisiaqu, ando kazo la akharimasqu, ando kazo e inkompatibilitetosqo vaj o mulimasqu.

[Art.100 paruvdo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 101

O Serutno ministro

(1) O Serutno ministro tradil o governo thai koordonilo aktivitetu le membrurenqo kadalesqu dindjo pativ e atribicienqe so avel lenqe.

[Art.101 al.(1) paruvdo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(2) Ando kazo e nastimasqo e serutno ministrosqo te kerelpisqe atribucie vaj ando kazo lesqo mulimasqo, o prezidento la Republikaqi Moldova kam anaverel aver membru le guvernosqo sar serutno ministro interimaro ji kana kam formisarelpi o nevo governo. O Interimato pi perioda nashtiimasqi te exercitil pesqe atribucie lokharel kana o serutno ministro pali lel pesqo o aktivitetu ando governo.

[Art.101 al.(2) paruvdo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(3) Ando kazo la demisiaqo le serutno ministrosqe dimisionil o sasto governo.

Artiklo 102

E Akturea le guvernosqe

(1) O Governo adoptisarel e decizie, ordonante, thai dispozitie.

(2) E Decizie adoptisarenpe vash o organizisaripen vash e executatia e legienqe.

(3) E Ordonante emitinpi andil kondicie e artiklosqo 106².

(4) E Decizie thai ordonante adoptisarde e guvernostar si hramosarde e serutno ministrostar, tele kontra hramosarenpi e ministruren-dar save sili e obligacia todimasqe lenqe andi executatia thai publikinpe ando Monitoro Oficialo la Republikaqi Moldova. I Napublikacia tsirdil pala lati e biexistenta la deciziaqe thai ordonantaqe.

(5) E Dispozitie si dine avri e serutno ministrostar vas I organizatia e aktivitetosqi avrutni e guvernosqi.

[Art.102 andi redakcia Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 103

O Lokharipen e mandatosqo

(1) O Guverno exercitil pesqoo mandato ji kai data la validaciaqi e alosarimatenqe vas ekh nevo parlamento.

(2) O Guverno ando kazo vakiarimasqu le votosqo bipakiaemasqo katar o parlamento,

la demisiaqu e serutne ministrosqi vaj andil kondicie alineatosqe (1), kerel numaj e funkcie la administraciaqe e trebuitimatenqe publikane ji kana ton o solah savore e membrulea le nevo guvernosqo.

KAPITOLO VII-TO
E RAPORTUREA LE PARLAMENTOSQE
LE GUVERNOSA

Artiklo 104

O Informiripen e parlamentosqo

(1) O Guverno si responsiblo anglal o parlamento thai prezentil informacie thai documenturea mangline kadalestar, lesqiri komisiendar thai deputaturendar.

(2) E Membrurea le guvernosqe silen akceso k-al buchia parlamentosqe. Kana mangelpi lengiri prezenta lenqi participacia si dudisardi.

Artiklo 105

Puchimata thai interpelacije

(1) O Guverno thai or savo kotar e membrurea lesqe si dudisarde te angli den e puchimatenqe vaj e interpelacienqe formulisarde tar e deputaturea.

(2) O Parlamento astil te adoptisarel ekh motsia andi save te vakiarel pesqe pozitia mamuj o obiekto la interpelatiaqu.

Artiklo 106

O vakāripen e bipachiemasqo

(1) O Parlamento khai e propozitia savo mai hantsi $\frac{1}{4}$ tar e deputaturea astil te penel pesqo bipachiaemasqo ando governo le votosa tar I majoriteta e deputaturenqe.

(2) E Iniativa vakhiaripnasqi iniativa vash o bipachiaemos examinilpe pala 3 ghes tar I data prezentatiaqi tar o parlamento.

Artiklo 106¹

I Godorvalipnasqi angajatia e guvernosqi

(1) O Governo astil pesqe te angajil godorvalimos anglal o parlamento opral ekh programo, opral ekh deklaratia politikaqe generalo vaj ekh projekto legenqo.

(2) O Governo si demisardo kana e motsia la cenzurakhi todini andik termenu 3 ghes tar e prezentacia e programosqi e deklaratiaqe la politikaqe generalo vaj le projektosqo zakonesqo sas votisardi andil konditie e artiklosqo 106.

(3) Kana o governo ni sas demisardo tokmime o alineato (2), O Projecto legiaqo

prezentime konsiderilpe adoptisardo thai o program vaj I deklaratia la politikaqi generalo aven obligatorne vash o guvernino.

[Art.106¹ andi redakcia Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

Artiklo 106²

I Delegatia juridikani

(1) Dikhindoj I realizatia le programosqo vash o aktiviteto le guvernosqo, o parlamento astil te adoptisarel khai e prepozitia kadaleski, ekh specialno zakono abilitaciaqu le guvernosqi kas te emitisarel ordonante andil umala save nikheren o obiekto e legiengo organikane.

(2) I Legia abilitaciaqi kam fixol andik chand dudisardo, o umal, thai I data ji kana astin te emitisarenpe ordonante.

(3) E Ordonante jian pi zor ka I data la publikatiaqi, bi teaven promulgime.

(4) Kana i legia abilitaciaqi manghel e ordonante si telearde vas I aprobatia e parlamentosqi. O Projecto legiaqu dikhindoj I aprobatia e ordonatenqe prezentisarenpe ando termeno fixome andi legia la abilitaciaqi. Kana ni respektilpi kadaua termenu lokhiarelpe e efek-

turea la ordonantaqe. Kana o parlamento nispidel o projecto al legiaqo dikhindoj e aprobacia e ordonantenqe, kadala ashens pi zor.

(5) Pala I expiratia e terminosqo fixome vash I emisie ordonantenqe, kadala astin te aven abrogahme, opre lincherde vaj paruvde numaj tar I legia.

[Art.106² andi redakcia Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

KAPITOLO VIII-TO

I PUBLIKANI ADMINISTRACIA

Artiklo 107

Uzalutnipasqi central publikani administracia

(1) Uzalutnipasqe organurea centralo le themesqi si le ministerurea. Von rinchiberen andi viatsa bazime pe legia e politika le guvernosqi, e decizie thai dispozitie lesqi komandisaren e umala lenqi thai nikheren o responsabiliteto lenqi aktiviteteto.

(2) Ando obiekto tradimasqu koordinati-aqu exercitaciaqu le kontrolosqu ando umal organizariipasqu la ekonomiaqu thai andi aver umala save nikheren o obiekto le atribucienqe ministrerurenqe, fundisarenpe, andil kondicie e legiaqe, thai aver autoriteturea administrative.

Artiklo 108

E armaqe zora

(1) E Armiaqe zora si telearde exclusivanes e vojaqe selikani vash I garancia suverenimosqe, indenpenciaqi umblavimasqu thai ekhipna-

sqo, e integritosqe teritorialo e themesqi thai e demokraciaqi konstitucionalo.

(2) E Struktura selikonesqi sistemo vash o brachimos fixolpe tar I legia organikani.

Artiklo 109

**Bazutne principije thanutni
publikani administratiaqe**

(1) I Publikani administratia andil ekhimita administrative-teritorialo fundisarenpi pi-l principie la autonomiaqe thanutni, la decentralizaciaqi servisorenqo publikane, le eligibilitatiaqe e autoriteturenqe administratiaqe publikane thanutni thai la konsultaciaqe e themutnenqe andil problemurea thanutne interesosqe uzalutno.

(2) I Autonomia dikhel sar o organizasirimos thai o funktionarimos la administraciaqi publikani thanutni sakadea sar I gestiunea e kolektivimatenqe save len reprezintisaren.

(3) I Aplikacia e principienqe pendine nastil te afektisarel o karaktero e themesqu unisardo.

Artiklo 110

O organizisaripen administrativo thaj teritorialo

(1) O Teritoro la Republikaqi Moldova si organizime tar o aspekto administrativo andi gaua, forurea, distrikturea thaj o ekhipen teritorialo autonomo Gagauzia. Andil kondicie la legiaqe vare save forurea astin te aven deklarime municipurea.

(2) Le gavenge thaj forurenqe andi zervo rig le Nistroscu lenge astin te aven atribuime forme thaj specialone kondicije e autonomiaqe dikhindoj o uzalutno statuso adoptisardo tar I legia organikani.

(3) O Statuso le serutne forosqo la Republikaqe Moldova o foro Chisinirov reglimintisarelpi tar I legia organikani.

[Art.110 andi redakcia Legia nr. 344-XV tar 25.07.03, MO170-172/08.08.03, art.721]

Artiklo 111

Autonomiaqo specialno status vas I Gagauzia

(1) I Gagauzia si ekh ekhipe teritorialo autonomo ekh statutoso specialno savo, esindoi ekh forma autoderminatiaqi e gagauzurenqesi kotor integro thaj inalienabilo la Republikaqi

Moldova thai solucionisarel korkoru andil limite laki kompeticiaki, kadea sar penen e predikhimata la konstitutiaki la Republikaqi Moldova ando intereso e sasti populatiaki, e problemurea karakterosa politikano, ekonomikano thai kulturalikano.

(2) Po teritoro le ekhipnasqo teritorialo autonomo Gagauzia, si garantisarde savore e hakaja thai slobodije predikhle ande konstitutia thai legislatia la Republikaqi Moldova.

(3) Ando ekhipe teritorialo autonomo Gagauzia, aktivisaren organurea reprezentutne thai executive kadea sar penel I legia.

(4) I Phuv, I telphuv, le paja, o regno vegetalo thai animalo, aver naturikane resursea save si(ne) po toritore le ekhipnasqo teritorialo autonomo Gagauzia, si la seliaqu privatnipe la Republikaqi Moldova thai konstitusarel saekhvar I baza ekonomikani la Gagauziaqi.

(5) O Bugeto ekhipnasqo teritorialo autonomo Gagauzia formisarelpil andil kodola konditie zorerde andi legia save reglementisarel o uzalutno statuso la Gagauziaqo.

(6) O Kontrolo opral o dimos pativ la legislatiaqi la Republikaqi Moldova ando ekhipe

teritorialo autonomo Gagauzia exercitilpe le guvernostal andil kondicije la legiaqe.

(7) I Organikani Legia save reglemintisarel o uzalutno statuso le echipnasqo teritorialo Gagauzia astil te avel paruvdi le votosa 3/5 ando ghin le deputaturenqe alosarde ando parlamento.

[Art.111 andi redakcia Legia nr. 344-XV tar 25.07.03, MO170-172/08.08.03, art.721]

Artiklo 112

Forutne thaj gavutne autoriteturea

(1) E Publikane administraciaqe autoriteturea save exercitin e thanutni autonomia andil gava thai forurea si e thanutni konsilurea alosarde thai e primaruria alosarde.

(2) E Thanutni konsilurea thai e serutnurea karel buchi andil kondicie la legiaqi sar autoriteturea administrativo autonomo thai rezolvisaren e publikane trebuimata andal gava thai forurea.

(3) O Chand le alosarimasqo le konsilurenqu thanutne thai e primarenqu thasar e lengiri atribucie si zoreardo legiatar.

Artiklo 113

O konsilo e distriktosqo

(1) O Konsilo le distriktosqu koordonisarel I buchi le konsiliurenqe gavutni thai forutni dichindoj e realizatia e publikone servisonqe interesosa distriktosqo.

(2) O konsilo e distriktosqo si alosardo thai kerel buchi andil kondicie e legiaqi.

(3) E Raporturea mashkar e thanutne publikane autoritettura sili khai baza e principije la autonomiaqe legalitatieqi thai kooperatieqi kana rezolvisaren e savorutne problemurea.

KAPITOLO IX-TO

O KRISARIAKO AUTORITETO

SEKCIE 1-TO

E KRISARNE INSTANTIE

Artiklo 114

O Kheripen e thamipnasqu

O Thamipen kerelpi ando anau la legiaqu numaj thar e krisarne instancie.

Artiklo 115

E Krisarne instantie

(1) O Thamipen kerelpi kotar I kris opralutni le thamipnasqu thar e krisane le apelosqi thar e krisarne.

[Art.115 al.(1) andi redakcia Legia nr. 1471-XV tar 21.11.02, MO169/12.12.02, art.1294]

(2) Vash nesave kategorie kauzenqe astin te keren buchi sar penel I legia uzalutne kriselina.

(3) O Fundisarimos e instancenqo uzal ordinaro si rokhlo.

(4) O Organizisaripen e instantenqo juridikane, I kompetenqa kadalenqe thai I proce-

dura la krisaqi si zorearde thar e legia organikani.

Artiklo 116

O Statuso e krisarnenqo

(1) E Krisarne e instantienqo si biumblade, birighake thai bitragaver sar penel I legia.

(2) E Krisarne e insantienqe juridikane si anaverde andi funkcija le prezidentostar la Republikaqi Moldova, khai propozitia le konsilosqu opralutno la magistraturaqi andil kondicia la legiaqi. E Krisarne save oprenikarde o konkurso si anaverde andi funkcia vash I anglutni var pik termenu de 5 bers. Kana si naka vdo o termenu de 5 bers e krisarne kam aven anaverde andi funkcia ji kana kam arasen ko puranimos manglo la kondiciendar la legiatar.

(3) E Prezidenturea thai viceprezidenturea e instancienqe juridikane si anaverde andi funkcia e prezidentosar la Republiakqi Moldova khai propozitia e konsilosqu opralutno la magistraturaqi pik 4 bers.

(4) O Prezidentu, viceprezidenturera thai e krisarne la krisaqi opralutno e thamipnasqu si anaverde andi funkcia thar o parlamento ki

e propoziatia e konsilosqo opralutno la magistraturaqu. O Trebul te avelis ekh puranimos andi funkcia e krisanesqo savo ami hantsi 10 bers.

(5) E Promovatia thai o transferu e krisarnenqu kerenpi numaj kana on kamen.

(6) E Sankcia e krisarnenqi kerenpi kadea sar si pendine andii legia.

(7) I Krisarnosqi funkcia si inkompatibilo la exercitatieqi ori save aver funkciaqi pokhini loventa exceptia kherindoj o aktivitetu didaktikano thai jiantrikano.

[Art.116 andi redakcia Legia nr. 1471-XV tar 21.11.02, MO169/12.12.02, art.1294]

[Art.116 paruvdo Legia nr. 957-XIII tar 19.07.06, MOS4-55/15.08.96 art.517]

Artiklo 117

O Karaktero publikano e diskusienqe juridikane

Andi savore instancie juridikane e krisaqe khidimata si publikane. O Krisasirimos e procesurenqe ando pandado khidipen delpi voja numaj andil kazurea zorarde la legiatar, kana si respektive savore e proceduraqi regalia.

Artiklo 118

**Proceduripnasqi schib, thai o ceacimos ko rin-
chibarno**

(1) I Procedura juridikani kerelpi andi chib moldoviisko.

(2) E Manusha save ni jianen thai ni den дума I chib moldovenikani sili o ceacimos te len prinjjarimos le savorenta akturea thai buchi le dosarosqe, te vakiaren andi intsanta tha o rinchibarno.

(3) Andil kondicije la legiaqi I procedura jurikani astil te kerelpi thai andi aver chib khai si akceptisarde vas I majoriteta e personenqe save len kotor ando proceso.

Artiklo 119

O Labaripen e dromorenqi atakosqe

Mamuj e decizienqe juridikane, le riga interese thai e organurea e themesqi kompetente astin te exercitin andil kondicie la legiaqi e droma atakosqe.

Artiklo 120

O karaktero dudisardo e senticienge thai avere krisarne dicizienge definitivo

Si dudisardo o respekto e sentincienqo thai avere decesienqo definitivo le instantienqe juridikane sar thai i kooperatia mangli kadalendar ando kurso le procesosqo, la execiticiaqi le sentincienqe thai averenqe decizienqe juridikane definitive.

Artiklo 121

I Resursea financiaqi e instancienqe krisarne, e indemnizatia thai aver hakaja

(1) E Resursea financiaqi le instantienaqe juridikane si aprobisarde le parlamentosar thai si andrearde ando bugeto e themesqo.

(2) E Indemnizatie thai aver ceacimata le krisarnenqe si zorearde thar I legia.

(3) I Politia si todini ando serviso le instantienqe juridikane.

SEKCIA 2-TO
O KONSILO OPRALUTNO
E MAGISTRATURAQO

Artiklo 122

O Somdasnipen

(1) O Konsilo opralutno la magistraturaqo si kherdo thar e krisarne thai profesurea titular alosarde pi 4 bers.

(2) Tar O Konsilo opralutno la magistraturaqo keren kotor pe ceacimasti: o prezidentu la krisaqi opralutni e thamipnasqu, o ministru la thamipnasqu thai o generalo prokuroro.

[Art.122 andi redakcia Legia nr. 1471-XV tar 21.11.02, MO169/12.12.02, art.1294]

Artiklo 123

E Atribucie

(1) O Konsilo opralutno la magistraturaqo asiguril o anavearimos, o transfero I detasatia I promovatia andi funkcia thai I aplikatia e map-inimatenqe disciplinatieaqe mamuj e krisarne.

(2) O Chand le organizasiripnasqo thai funkcionaripnasqo e konsilosqo opralutno la mag-

istraturaqo si zoreardo katar o zakono organikano.

[Art.123 andi redakcia Legia nr. 1471-XV tar 21.11.02, MO169/12.12.02, art.1294]

SEKCIA 3-TO

I PROCURATURA

Artiklo 124

E Atribucie thai e struktura

(1) E Procuratura reprezintisarel e interesura generalo la societate thai brachel I ordenea juridikani sar e hakaja thai e slobodije e themutnenqi, komandisarel thai exrcitil o vurmaripen penalo, reprezentisarel o doshliarimos andil instantie juridikane andil kondicie la legiaqi.

[Art.124 al.(1) andi redakcia Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(2) O Sistemo organurenqe la prokuraturaqe andrearel I prokuratura generalo, e prokura-
tura teritorialo thai e uzalutne prokurate.

(3) O Organizaripen I kompetenta thai o chand kerimasqu buchi la prokuraturaqi si zorearde thar I legia.

Artiklo 125

O Mandato e prokurorenqe

(1) O Prokuroro genealo si anaverdo andi funkcia le parlamentosatar khai I propozitia lesqo prezidentostar.

(2) E Prokurorurea ierarhiko thelutne si anaverde le prokurorostar generalo thai o si talolesqo vast.

(3) O Mandato le prokurenqe si pi 5 bers.

(4) E Funkcia prokurorosqi si inkompatibilo sar avere publikani funkciasa thai privatno exceptia kherindoj I buchi didaktikani thai jiantrikani.

(5) Andi exercitacia le mandatosqi le prokurorurea sine telearde numaj anglal I legia.

O IV-to KOTOR

I NACIONALNO EKONOMIA
THAI PUBLIKONE FINANCE

Artiklo 126

I Ekonomia

(1) I Ekonomia la Republikaqi Moldova si ekonomia dezaki, orientatiaqi socialo, bazirime pe privatnipe thai po privatnipe publikano, save si andtrenime andi vesto konkurenta.

(2) O Them trebul te asiguril:

a) I reglementatia e aktivitatosko ekonomikano thai I administratia e privatnipnasqo publikano so siles les andi kondicie la legiaqi;

b) I slobodije le kin-bichinimasqo thai e aktivitatosqo e trampinosqo I protekcia la konkurenciaqi lojalo, I kreacia ekha kadrosqi favorutno vas I valorifikacia savorenqe faktorurea produkciaqi;

c) I protekcia e interesurenqe selikane ando aktiviteto ekonomikano, finciario thai valuta;

d) I stimulatia e invistigatiyenqe jiantrikane;

e) I exploatacia godorvali la phuviaqi thai kolaver resursienqe naturilikane, kadea sar manghen le interesurea selikane;

f) o palem kherimos thai I protekcia trujalipnasqu, sar thai o linkiarimos le ekilibrosqu ekologikano;

g) o bararimos le ghinosqo le thanenqe buchiaqi, I kreacia le kondicienqe vas o vazdimos le kvalitetosqo la viatsaqu;

h) o inviolabiliteto e investicienqu le jeanenqu fizikane thai juridikane, andrearde kodola avrutne.

Artiklo 127

O Privatnimos

(1) O Them brachel o privatnimos.

(2) O Them garantisarel I realizatia bichiacimasqu ko privatnipe andil forme mangle le titularostar kana kadala ne aven ani kontradikia le interesurenqe la sociataqu.

(3) O Publikano privatnimos si le themesqu vaj le ekhipimatenqe administrative teritorialo.

(4) E Varvalimata orsave naturaqe, e telphujaqi e spatiosqe aeriano, le paja thai e versha folosime ando publikano interesu e naturalikane resursea la zonaqe ekonomikani I le platoosqo kontinentalo, e dromora la komon-

icatiaqe, sar aver lachimata zorearde la legiatar keren o obiekto eksklusivo le privatnipnasqu publikano.

Artiklo 128

**O privatnimos themutnenqe avrutne
thai e apatrizenqe**

(1) Andi Republika Moldova si brachime o privatnimos avere themenqi, le organizatienqe mashkar themutne, le themutnenqi avrutne thai le apatrizenqe.

(2) O Chand thai e kondicie la exercitaciaqe le hakajaesqo ko privatnimos le presonenqe fiziakne thai juridikane avrutne sar thai apatrizurenqe, po teritoro la Republikaqe Moldova si reglementisarde thar I legia.

Artiklo 129

O avrutno aktiviteto ekonomikano

(1) O Parlamento aprobisarel e vastne direkcie le aktivitetosqo ekonomikano avrutno, e principije labarimasqe le ujlimatnenqe thai e krediturenqe avrutni.

(2) O Governo ristarel I protekcie e interensurenqe selikane ando aktiviteto ekonomiki-

kano avrutno promovisarel I politika le vestosqo paruvimos thai I politika protekcionisto telearindoj katar e interesurea selikane.

Artiklo 130

O sistemo financienqo thai krediturenqe

(1) O Formaripen, I administracia, o labaripen thai o kontrolo le resursienqe financiaqe le themesqi, le ekhimatenqe administrative teritorialo thai le institutienqe publikane si reglementisrde thar i legia.

(2) O Mardo, selikano la republikano la Republikaqi Moldova si o leo moldoviisqu.

(3) O Ceacimos exclusive vash I emisia monetaro nikherela I banka nationalo la Republikaqi Moldova. I Emisia kerelpe katar sar penel I decizia e parlamentosqe.

Artiklo 131

O Silikano publikano bujeto

(1) O Bujeto publikano selikano andrearel o bujeto le themesqo, o bujeto e ristematenq socialo e themesqe thai e bujeteura e distrikturenqe, forurenqe thai e gavenqe.

(2) O Guverno elaborisarel po bers o projecto le bujetosqo le themesqo, thai o bujeto le ristearimatenqe socialo le themesqo save si telearde andik chand separime vash I aprobatia le parlamentosqe. Ando kazo kana formisarelpi ekh fondo uzalutno bujetaro, o prezintisarelpi vas I aprobatia le parlamentosqi.

(3) Kana o bujeto le themesqo thai o bujeto le ristearimatenqo socialo le themesqo ni sas adoptisarde thar I legea savo mai hanti 3 ghes anglal I expiratia le exercitiosqo bujetaro, aplikilpe mai dur o bujeto e themesqo thai o bujeto le ristearimatenqo socialo e themesqe le bershesqo anglutno ji kana kam aven adoptisarde le neve bujetorea.

(4) Orso propozitia juridikani vaj amendamento save tsirdin o barearimos vaj o tikhniarimos le lovengo save aven ando bujeto sav vaj le ujilimatenqe, sar thai o barearimos vaj o tikhniarimos le pokinimatenqe bujetaro astin te aven adoptime numaj pala so si akceptisarde tar o guverno.

[Art.131 al.(4) andreardo tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; al.(4)-(5) aven al.(5)-(6)]

(5) E Bujeturea e distrikturenqe, forurenqe thai gavenqe elaborisarenpe, aprobinpe thai exekutinpe andil kondicije la legiaqe.

(6) Nici ekh pokinimos bujetaro ni astil te avel aprobisardo bi te avel zoreardi i haing la financaqo.

Artiklo 132

O sistemo fiskalo

(1) Impopiturea e taxe ori save love khai avere ando bujeto le themesqo thai le bujetosqe le ristearimatenqe socialo e themesqi le bujaturenqe le distrikturenqe, forurenqe thai gavenqe si zorearde kadea sar penel I legia le organurendar reprezentatutne respektivo.

(2) Orso aver prestacije si rokhle.

Artiklo 133

I Kris e konturenqe

(1) E Kris e konturenqe exercitil o kontrolu opral o chand e formaripnasqo, administraciaqo thai e labaripnasqu le resursienqe financiaqe publikane.

(2) I Kris le konturenqe si kerde andal 7 membrurea.

(3) O Prezidentu la krisaqe le konturenqe si anaverdo parlamentosatar ki e propozitia le prezidentosqo kadalesqo pik termeno de 5 bers. E Membrurea la krisaqe si anaverde tar o parlamento ki e propozitia le prezidentosqo kadalaqi.

(4) I Kris le konturenqe prezintisarel po bers le parlamentosqe ek raporto opral la administratiaqo thai o labaripnasqo e resursienqe financiaqe publikane.

(5) Aver atribucie, sar thai o chand e organizaripnasqu thai funkcionaripnasqu la krisaqe le konturenqe si zorearde thar I legea organikani.

O V-to KOTOR

I KRIS KONSTITUCIONALNO

Artiklo 134

O Statuso

(1) I Kris konstitucionalo si o avtoruiteto e jurizdiciaqe andi Republika Moldova.

(2) I Kris konstitucionalo si independentno or save aver autoritetostar publikano thai te learelpe numaj anglal I konstitucia.

(3) I Kris konsitucionalo garantisarel suprematia la konstituciaqi ristarel I realizatia e principiosqo separatiaqo la zoriaqi e themesqi andi zor legislativa zor executive thai zor juridikani, thai garantisarel o responsabiliteto e themesqo mamuj o themutno thai e themutnesqo anglal o them.

Artiklo 135

E Atribucie

(1) I Kris konstitucionalo:

a) kerel, ki sesizatia o kontrolo konstitucionalitetosqo e zakonurenqe thai decizienqo le parlamentosqe le dekreturenqe le prezidentosqe la Republikaqe Moldova, le deciazienqe thai ordonantenqe le guvernosqe, sar thai le

trataturenqe mashkar themutne ande save I Republika Moldova si kotor;

[Art.135 al.(1), patran a) paruvdo tar Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; al.(4)-(5) aven al.(5)-(6)]

- b) interpretisarel I konstitucija;
- c) pronuntsisarelpj opral e initiative vas e revizia la konstituciaqi;
- d) konfirmisarel e rezultaturea le referendurenqe republikane;
- e) konfirmisarel e rezultaturea alosarimosqo e parlamentosqe thai le prezidentosqi la Republikaqi Moldova;
- f) konstatisarel e circumstancie save dudearel sostar sas bilavdo o parlamento dino avri o prezidento la Republikaqi Moldova vaj o interimato la funkciaqe le prezidentosqe, thai sar o nastipen le prezidentosqi la Republikaqi Moldova te kherel pesqe atribucia butedear 60 ghesa;

[Art.135 al.(1), patran f) andi redakcia Legia nr.1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; al.(4)-(5) aven al.(5)-(6)]

- g) rezorvisarel e kazurea exceptionalalo le nankonstitucionalitosqo le akturenqe juridikane

khai sas se sizime e krisatar opralutno le thamipnasqi;

h) lel decizie opral e puchimata save sile sar obiekto o konstitucionaliteto ekha parditosqo.

(2) I Kris konstitucionalu kerel pesqi buchi andi eniativa subiekturenqe kadea sar penel I Legia dikhindoj I kris konstitucionalo.

Artiklo 136

I Struktura

(1) I Kris konstitucionalo si kherde tar 6 krisarne anaverde vash ekh mandato pi 6 bers.

(2) Dui krisarne si anaverde thai o parlamento, dui tar o guverno thai dui le konsilostar opralutnar la magistraturaqo.

[Art.136 al.(2), paruvdo Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

(3) E Kriosarne la krisaqe konstitucionalo alosaren tar o voto garavdo o prezidento kadalachi.

Artiklo 137

E O biumblavipen

E Krisarne la krisaqe konstitucionalo si bitragaver po durimos le mandatosqo, si biumblade thai telearenpe numaj anglal konstitucija.

Artiklo 138

E Kondicije vas o anaviarimos

E krisarne la krisaqe konstitucionalo trebul te aven len ekh preparatia juridikani opralutni, ekh uci kompetenta profesionalo thai ekh purnimos savo mai hantsi de 15 bers ando aktiviteto juridikano ando siklarimos juridiko thai ando aktiviteto jiantrikano.

Artiklo 139

Inkompatibiliteturea

E Funkcia e krisarnesqe la krisaqe konstitucionalo si inkompatibilo ori savo aver funkcia publikani vaj privatno pokhindi loventa exceptia kherindoj o aktiviteto didaktikano thai jiantrikano.

Artiklo 140

E Decizie la konstitucionalo krisaqi

(1) E Zakonurea thai aver akte noramtivurea nishte riga kadalengi aven nulo thar o momento la adoptiaqo e decizienqe respectivo la krisaqi konstitucionalo.

(2) E Decizie la krisaqi konstitucionalo si definitivo thai ni astil te aven atakhime.

O VI-to KOTOR

E REVIZIA LA KONSTITUCIAQI

Artiklo 141

E Iniciativa la reviziaqi

(1) E Revizia la konstituciaqi astil te avel initiime tar:

a) ekh ghin savo mai hanti 200.000 themutenqi la republikaqi Moldova khai silen ceacimos votosti e themutne khai initiasiren I revizia la konstituciaqi trebul te aven andar o savo mai hantsi epash tar e ekhimata administrativo teritorialo nivelosku II-to, pale ando savoro anda lendi trebun te aven inregistrime savo mai hantsi 20.000 somnaturenqi ando suportu kadalaqi iniciativa;

[Art.141 al.(1), patran a) parauvdi tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661]

b) ekh ghin savo mai hantsi 1/3 tar le deputaturea ando parlamento;

[Art.141 al.(1), patran c) dini avri tar Legia nr. 1115-XIV tar 05.07.00, MO88-90/28.07.00, art.661; patran d)avel o patran c)]

c) O Governo.

(2) E Projektura e legienqe konstitucionalo kam aven prezentisarde parlamentosqe numaj andiktan le avizosa la krisaqi konstitucionalo

adoptisardo li votosa savo mai hantsi 4-e kri-sarnendar.

Artiklo 142

E Limite e reviziaqi

(1) E Dizpozitie dikhindoj o karaktero soverano independentno thai unitaro e themesqo sar thai kodola pala o neutraliteto savahtutno e statusqo astin te aven revizuime numaj la apobatiatar lenqiri tar o referendumo le votosa e majoritatosqo le themutnenqo hramosardine andil liste elektoralo.

(2) Nici ekh revizia nastil te avel kherdi kana si la sar rezultato I opresia e hakajenqe thai fundamentalno slobodijenqo le themutnenqe vaj e garantie kadalenqe.

(3) I Konstitucia nastil te avel revizuime po durimos la situatiaqu kana si ando them emergentia, asediu thai marimos.

Artiklo 143

O zakono dikhindoj i modificacia la konstituciaqi

(1) O Parlamento silis ceacimos te adoptisarel ekh legea dikhindoj ii modificatia la kon-

stituciaqi pala 6 sion tar I data kana sas prez-intime kadaja iniciativa. I Legea adoptisarelp*i* 2/3 andal deputaturea.

(2) Kana palaj prezentacia la iniciativaqi dikhindoj i modifikatia la konstituciaqi, o parl-mento ni adoptisardea andi-k bers e legea kon-stitucionalo respectivo I prepozitia ghinelp*i* nulo.

O VII-to KOTOR

**DISPOZITIE AGORUTNE
THAI TRANZITORIE**

Artiklo I-to

(1) E Akanutni konstitucia si adoptisar-di tar o parlamento thai promulgilpe katar o prezidentu la Republikaqi Moldova andi 3 ghes.

(2) E Konstitucia la Republikaqi Moldova jial pi zor po 24 agosto 1994. Kadala data-ti I konstitucia la Republikaqi Moldova tar 15 aprilo 1978 le modifikacienta thai palutni kompletatianta si sa abroghime.

Artiklo II-to

(1) E Zakonurea thai kolaver akture normati-vo ashen pi zor ando mapin andi savo ni aven mamuj e konstituciaqi akanutni.

(2) E Komisie savahtutne le parlamentosqe, o governo andik bers tar I data kana avilea pe zor e akanutni konstitucia kam examinisaren kana I legislatia jail pala I konstitucia thai kam prezentisaren e parlamentosqi e propozitie re-spektivo.

Artiklo III-to

(1) E Institucie e themesqo save si khai data kana avile pi zor e akanutni konstitucia ashen

thai keren buchi ji kana kam konstituisarenpi nishte neve institucije.

(2) O Parlamento kherdo anda 104 deputaturea alosarde thar o voto universal barabar, direkto, garavdo thai vesto vakiardo, andil kondicije pluralismosqu politikano thai pluripartidismosqi, kadea sar penel I Legea tar 14 octombro 1993 dikhindoj o alosarimos le parlamentosqo ashel andi funkcia ji kana nachel o mandato, exceptia kherindoj e kazurea predikhle andi akanutni konstitucije.

(3) O Prezidentu la Republikaqi Moldovaalosalardo tar o voto universal, barabar, direkto, garavdo, thai vesto vakiardo andil kondicie pluralismosqo politikano thai pluripartidismozqi pi 5 bers kadea sar penel I Legea tar 18 septembro 1991 dikhindoj e alosarimata e prezidentosqo la Republikaqi Moldova ashel andi funkcia ji kana nakhel pesqe mandato vash savo sas alosardo, exceptia kherindoj e kazurea vakiarde andi akanutni konstitucia.

(4) O Governo investuime andi funkcia katar o parlamento ashel ti kerel pesqe buchi thai savore obligacie ji kana nachel o mandato

lesqo, exceptia kheren e kazurea vakiarde andi akanutni konstitucia.

(5) E Thanutni organurea la zoriaki e themesqi thai e administratiaqi e themesqi ashen te keren pesqe buchi ji kana nachen lengo mandato exceptia kherindoj e kazurea pendine andi akanutni konstitutia.

(6) Opral e krisarnengi save khai data kana avile pe zir e akanutni konstitucia sili ekh puranimos andi buchi andil krisarina savo mai hanti 5 bers avel pa lendi o principio bi mobilitatosqo kadea sar penel o artiklo 116, alineato (1) tar o dekreto le prezidentosqo la Republikaqi Moldova kana kherelpe I prepozitia e ministrostar e thamipnasqo thai e prezidentostar opralutni krisaki.

[Art.III al.(6) tar Legia nr. 957-XIII tar 19.07.96, MOS4-55/15.08.96 art.517].

(7) Vreamea 2 bers tar i data kana avel pe zor e akanutni konstitucija, o sistemo e instancienqe krisarne kam avel reorganizisardo tar o zakono sar penel o artiklo 115.

Artiklo IV-to

E Previzia e artiklosqo 25-to, o alineato 4-to so nikheren e terminostar le phandaimasqo ni pheren ji 1-to januaro 1995 bers, opral e manoshenqe savi kherdine but pare krime, ka-dea sar penel o artiklo⁷¹-to o kodo penalo*.

Artiklo V-to

(1) Andi e perioda 6-e cheonenqe tar I data khana avilea pi zor I akanutni konstitucia fundinpe I kris konsitucionalo thai I kris e konturenqe.

(2) Andi angluno sandasnipen e krisaqe konstitutionalno e krisarne andai rig le oprutnosqo o konsilo la magistraturaqu si akharde ani e funkcia e generalostar kdiphen e krisarnenge selikane e memblurenqe e opralutni kris.

Artiklo VI-to

Ji kana sas fundime I kris konstitucionalno, e kazurea pendine ando artiklo 135 andai akanutni konstitucia, astin te aven solucionime tar e iniciativa e parlamentosqe tar e oprutni kris.

* Aprobisardo kotar I Legia tar 24.03.1961 bers

Artiklo VII-to

(1) I Legia tar o 1-to septembro 1989 bers dikhindoj o funkcionarimos e chibengi vakearde po teritorio la Republikaqu Moldova si ani zor ando mapin savo ni avel mamuj akanutni konstitucia.

(2) Opre anaveardo zakono ashtil te avel paruvdo ani perioda 7-ta bersehni tar I data kana avilea pi zor kadaja akanutni konstitucia e votosa e 2/3 andar e deputaturea.

Artiklo VIII-to

O Sero VII, E Agarutni thai tranzitorie dispozitie si konsiderime kotor integranto tar I akanutni konstitucia thai reglementisarel e problemurea kana avela oi pe zor.

AGOR

ÎI DECLARAȚIA DI INDEPENDENȚA LA REPUBLICACU MOLDOVA	5
I KONSTITUCIJA E REPUBLIKAQE MOLDOVA	13
O I-TO KOTOR. GENERALNO PRINCIPAJA	17
Artiklo 1. O them-Republika Moldova.....	19
Artiklo 2. O suveraniteto thaj i zor le themesqe...	19
Artiklo 3. O teritoro	20
Artiklo 4. Manushesqe hakaja e slobodije.....	20
Artiklo 5. I democracia thaj o politikano pluralismo.....	21
Artiklo 6. I Separecija thaj I kolaboracija e zoreange	21
Artiklo 7. I Konstitucia, Opralutno kanono	21
Artiklo 8. O kherdipen pativ e manushkarthmemutnosqe ceaceo thaj internacionalone trataturenge.	22
Artiklo 9. Fundamentalno principije dichindoj o privatnipe.....	22
Artiklo 10. O jekhipe la selaqi thaj o hakaji vash o identiteto	23
Artiklo 11. I Republika Moldova si them neutro ...	23
Artiklo12. Le simbolura e themesqe	24

Artiklo 13. I chib e themesqi, o funksionaripe
e kolaverenge chibenge 25

Artiklo 14. O serutno foro..... 26

**O II-TO KOTOR. E HAKAJA, E SLOBODIJE
THAJ FUNDAMENTALNO OBLIGACIJA..... 27**

KAPITULO 1-to. GENERALNO DISPOZICIJE 29

Artiklo 15. O Universalipen 29

Artiklo 16. O Jekhipe 29

Artiklo 17. O Themutnipen
e Republikaqo Moldova 30

Artiklo 18. Protekcijatar li themutnura
and-ai Republikaqi Moldova 30

Artiklo 19. O Juridijano status e themutnerengo
avrutne thaj apatridengo..... 31

Artiklo 20. O Vesto aksesu k-o thamipen 31

Artiklo 21. I Prezumcija e na-dosaloripnaesqo 32

Artiklo 22. Naretroaktiviteto e Krisaqe..... 32

Artiklo 23. Savore manushesqe te jeanen pesqe ha-
kaja thai duti..... 33

**O II-TO KAPITOLO. E HAKAJA
THAJ E FUNDAMENTALNO SLOBODIJE 34**

Artiklo 24. O Hakaj pe dzivdipe thai fizikano
thai mentalno integriteto..... 34

Artiklo 25. I Slobodija individualno thai
o sekuriteto e personaqo 34

Artiklo 26. O Hakaj k-o brakhipen	36
Artiklo 27. O Hakaja vaj Vesto Circulacia	36
Artiklo 28. Privatno thai familikaqo dzivdipen	37
Artiklo 29. O inviolabiliteto le keresqo	37
Artiklo 30. O Sekreto la korespondodiaqo.....	38
Artiklo 31. I Slobodija le somjanipnasqi.....	38
Artiklo 32. I slobodija pi opinia thai ekspresia	39
Artiklo 33. I slobodija vas I Kreacia	40
Artiklo 34. O Hakaj pe Informacia	40
Artiklo 35. O Hakaj po sikaimos	41
Artiklo 36. O Hakaj pe brachipen e sastipnasqo. ...	42
Artiklo 37. O Hakaj vas o sasto trujalipen	43
Artiklo 38. O Votosko hakaj thai o hakaj te avel alosardo.....	44
Artiklo 39. O Hakaj vas I administracia	44
Artiklo 40. I Slobodija e kidimatenga.....	45
Artiklo 41. I Slobodija partijenge thai avere social politikane organizaciengne	45
Artiklo 42. O Hakaj te fondisarel thai te ofiliilpe k-o sindikato	46
Artiklo 43. O Hakaj k-o buti thai I protekcia la butiaqi.....	47
Artiklo 44. O Chinavipe ko butikeribe rorasar.....	47
Artiklo 45. O Hakaj ko shtraiqo	48
Artiklo 46. O Hakaj ko privatnipe thai protekcia lesqiri	49
Artiklo 47. O Hakaj vas I asistencia thai I protekcia social.....	50

Artiklo 48. I Familia	50
Artiklo 49. I Protekcia la familiaqi thai e ceavorenge bidadesqo thai bidadenge .	51
Artiklo 50. I Protekcia la deiaqe, le ceavorenge thai le ternenge.....	52
Artiklo 51. I Protekcia e manushenqe dizabilitetosa	53
Artiklo 52. O Hakaj vas I peticija	53
Artiklo 53. O Hakaj e personaqe save sas phugnardo kotar e autoritetestar publikano	54
Artiklo 54. O rekidimos le exerciosqo varesavenqe hakaja vaj varesavenqo slobodije	54
KAPITOLO III-TO. E FUNDAMENTALNE DUTI ..	
Artiklo 55. I exercitacia e hakajenqe I slobodijenqe	56
Artiklo 56. O Pakavalipen mamuj o them	56
Artiklo 57. O Brachipen la patriaqa.....	56
Artiklo 58. E kontribucie financiaqi	57
Artiklo 59. Trujalipnasqi protekcia thai o brakhipen e monumenturenqo.....	57

O III-to KOTOR. PUBLIKONE AUTORITETUREA	61
O CAPITOLO IV-TO. O PARLAMENTO	61
Sekcia I-to. O Organizisarimos thai	
funkcionaripen	61
Artiklo 60. O Parlamento organo reprezentutno opralutno thai juridikano	61
Artiklo 61. O Alosarimos e parlamentosqo.....	61
Artiklo 62. I Validacia le mandatosqo e deputaturenqe	62
Artiklo 63. O Durimos e mandatosqo.....	62
Artiklo 64. O Andrutno organizisaripen	63
Artiklo 65. O Publikano khardaktero e khidimatenqe	64
Artiklo 66. E Bazutne atributsie	64
Artiklo 67. E Sesie	66
I Sesia 2-to. O Statuso e deputaturenqo	67
Artiklo 68. O Majalutno mandato.....	67
Artiklo 69. O Mandato e deputaturenqe	67
Artiklo 70. Inkompatibiliteturjea thai imuniteturjea	67
Artiklo 71. O Biumblavipen e opinienqo	68
E Sesia 3-to. I Legiferacia.....	68
Artiklo 72. E Katogorija e legienqe.....	68
Artiklo 73. E Initiativa juridikani.....	70
Artiklo 74. E Adoptia le zakonurenqe thai decizienqe.....	71

Artiklo 75. O Referendumo	72
Artiklo 76. O Avilimos pi zor la zakonestar.....	72

KAPITOLO V-TO. O PREZIDENTO

LA REPUBLIKAQO MOLDOVA	73
Artiklo 77. O Prezidento la Republikaqo Moldova, o serutno e themesqi.....	73
Artiklo 78. O Alosarimos le Prezidentosqo	73
Artiklo 79. I Validacia e mandatosqi thai o kheripe le solahaimasqu	75
Artiklo 80. O Linkaripen e mandatosqo.....	75
Artiklo 81. Inkompatibiliteturea thai imuniteturea	76
Artiklo 84. Mesajurea	77
Artiklo 85. O Bilovipen e parlamentosqu.....	77
Artiklo 86. E Atribucie ando umal e politikaqu avrutni	78
Artiklo 87. E Atribucia ando umal e brachimasqo..	79
Artiklo 88. Aver atribucie.....	80
Artiklo 89. I Suspensia andai funkcia	81
Artiklo 90. I Vakanta la funkciaqi	82
Artiklo 91. O Interimato al funkciaqo	83
Artiklo 92. O Gadorvalipen e prezidentosqe interimaro	84
Artiklo 93. I Promulgacia e legienqu	84
Artiklo 94. E Akturea e prezidentosqe	84
Artiklo 95. E Resursea Financiaqe le aparatosqe e prezidentoqe, indemnizatia thai aver hakaja	85

KAPITOLO VI-TO. O GUVERNO	86
Artiklo 96. O Rolo.....	86
Artiklo 97. I Struktura	86
Artiklo 98. E Investitura	86
Artiklo 99. Inkompatibiliteturea	88
Artiklo 100. O Lokiarimos la funkciaqi e mem- brosqo le guvernosqo	88
Artiklo 101. O Serutno ministro	89
Artiklo 102. E Akturea le guvernosqe	89
Artiklo 103. O Lokharipen e mandatosqo	90
KAPITOLO VII-TO. E RAPORTUREA	
LE PARLAMENTOSQE LE GUVERNOSA	92
Artiklo 104. O Informiripen e parlamentosqo	92
Artiklo 105. Puchimata thai interpelacije.....	92
Artiklo 106. O vakäripen e bipachiemasqo.....	93
Artiklo 106 ¹ .I Godorvalipnasqi angajatia e guvernosqi.....	93
Artiklo 106 ² .I Delegatia juridikani	94
KAPITOLO VIII-TO. I PUBLIKANI	
ADMINISTRACIA.....	96
Artiklo 107. Uzalutnipasqi central publikani admi- nistracia.....	96
Artiklo 108. E armaqe zora.....	96
Artiklo 109. Bazutne principije thanutni publikani administratiaqe	97

Artiklo 110. O organizisaripen administrativo thaj teritorialo	98
Artiklo 111. Autonomiaqo specialno status vas I Gagauzia	98
Artiklo 112. Forutne thaj gavutne autoritetea ...	100
Artiklo 113. O konsilo e distriktoşqo	101

KAPITOLO IX-TO. O KRISARIAKO

AUTORITETO	102
Sekcie 1-to. E Krisarne Instantie	102
Artiklo 114. O Kheripen e thamipnasqu	102
Artiklo 115. E Krisarne instantie.....	102
Artiklo 116. O Statuso e krisarnenqo.....	103
Artiklo 117. O Karaktero publikano e diskusienqe juridikane.....	104
Artiklo 118. Proceduripnasqi schib, thai o ceacimos ko rinchibarno.....	105
Artiklo 119. O Labaripen e dromorenqi atakosqe.....	105
Artiklo 120. O karaktero dudisardo e senticienge thai avere krisarne dicizienqe definitivo.....	106
Artiklo 121. I Resursea financiaqi e instancienqe krisarne, e indemnizatia thai aver hakaja	106

Sekcia 2-to. O Konsilo opralutno e magistraturaqo	107
Artiklo 122. O Somdasnipen	107
Artiklo 123. E Atribucie	107
Sekcia 3-to. I Procuratura.....	108
Artiklo 124. E Atribucie thai e struktura	108
Artiklo 125. O Mandato e prokurorenqe	109
O IV-TO KOTOR. I NACIONALNO	
EKONOMIA THAI PUBLIKONE FINANCE	111
Artiklo 126. I Ekonomia	113
Artiklo 127. O Privatnimos	114
Artiklo 128. O privatnimos themutnenqe avrutne thai e apatrizenqe	115
Artiklo 129. O avrutno aktiviteto ekonomikano ..	115
Artiklo 130. O sistemo financienqo thai krediturenqe	116
Artiklo 131. O Silikano publikano bujeto	116
Artiklo 132. O sistemo fiskalo	118
Artiklo 133. I Kris e konturenqe.....	118
O V-TO KOTOR. I KRIS KONSTITUCIONALO	121
Artiklo 134.O Statuso	123
Artiklo 135.E Atribucie	123
Artiklo 136.I Struktura	125
Artiklo 137.E O biumblavipen.....	126
Artiklo 138.E Kondicije vas o anaviarimos.....	126

Artiklo 139. Inkompatibiliteturea	126
Artiklo 140. E Decizie la konstitucionalo krisaĝi ...	127

O VI-TO KOTOR. E REVIZIA

LA KONSTITUCIAQI	129
Artiklo 141. E Iniciativa la reviziaĝi	131
Artiklo 142. E Limite e reviziaĝi	132
Artiklo 143. O zakono dikhindoj i modifacia la konstituciaĝi	132

O VII-TO KOTOR. DISPOZITIE AGORUTNE

THAI TRANZITORIE	135
Artiklo I-to	137
Artiklo II-to	137
Artiklo III-to	137
Artiklo IV-to	140
Artiklo V-to	140
Artiklo VI-to	140
Artiklo VII-to	141
Artiklo VIII-to	141

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

**I Konstitucija e Republikaqe Moldova. Îi declarația di
independeța la Republicacu Moldova** : Cotor Constitutieacor /
O Kris Constitutional la Rep. Moldova ; [resp. ed.] Alexdandru
Tănase ; [trad. în romă] Marin Alla, Nicolae Radita. –
[Chișinău : Arc, 2016 (Tipogr. "Balacron")]. – 152 p.

100 ex.

ISBN 978-9975-137-19-5.

342.4+342.565.4(478)

I-10

Tiparul executat la Tipografia „Balacron”.